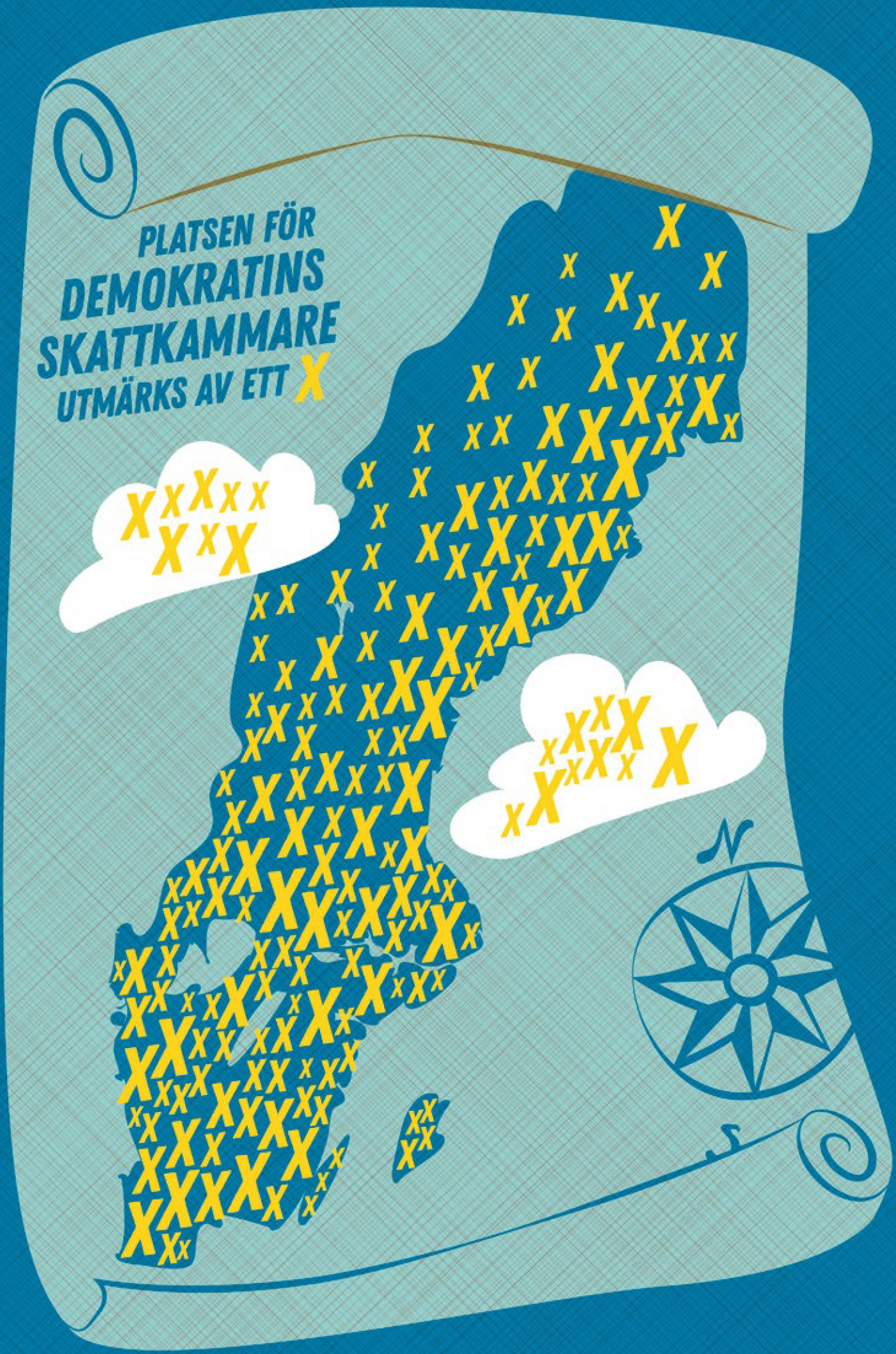
Demokratins skattkammare

Förslag till en nationell biblioteksstrategi

KUNGLIGA BIBLIOTEKET | NATIONELL BIBLIOTEKSSTRATEGI

PLATSEN FÖR
DEMOKRATINS
SKATTKAMMARE
UTMÄRKS AV ETT X

Innehåll

2 Inledning
6 Demokrati
10 Samhällets öppna rum
13 Läsning
16 Lärande
19 Forskning
21 Nationella digitala bibliotekstjänster
25 Gemensam infrastruktur

Bilaga

32 Sex strategiska reformer för stärkta bibliotek

FÖRORD

Här är förslaget till en nationell biblioteksstrategi för att stärka och utveckla hela det svenska biblioteksväsendet. Det är viktigt till försvar för demokratin och den enskilda människans möjlighet att fritt verka i samhället med tillgång till kunskap och litteratur. Utgångspunkten är bibliotekslagen med sin portalparagraf om *bibliotek för alla*. Visionen för biblioteken är att de ska finnas till för alla med hänsyn till vars och ens behov och förutsättningar. Det yttersta målet med hela verksamheten är att stärka bildningen och därmed demokratin. Vi ser biblioteken som en självständig kraft i det demokratiska samhällsbygget, en femte statsmakt. Bibliotekens verksamhet och innehåll är folkets skatter, samtidigt som deras sanningar och fakta utgör en fara för demokratins fiender.

Utifrån lagens vision och strategins mål definierar vi sex arbetsområden eller medel för att nå dit vi strävar. Vi lyfter fram biblioteken som samhällets öppna rum samt deras betydelse för läsning, lärande och forskning. Vi föreslår nya nationella digitala bibliotekstjänster och en stärkt gemensam infrastruktur.

Vi söker förändring. Biblioteksväsendet behöver utvecklas, förnyas och förstärkas. Strategin är tänkt att ange en riktning, med perspektivet drygt tio år fram i tiden, år 2030. Det är en nationell strategi som knyter an till vad som sker i världen utanför nationens gränser. Den inspireras av utvecklingen i de nordiska länderna, liksom av biblioteksstrategier och utvecklingsmål internationellt. Sverige har halkat efter i digitaliseringen på biblioteksområdet och det är en utveckling som måste brytas.

En strategi blir inte verklighet utan koppling till konkreta åtgärder och reformer. Därför presenterar vi samtidigt med själva strategin ett förslag till reformpaket med högst påtagliga åtgärder som följer av strategins överväganden. Det handlar om att bygga nationella digitala bibliotekstjänster och digitalisera vårt kultur- och kunskapsarv. Det gäller att stärka biblioteksverksamheten för de nationella minoriteterna och urfolket samerna och säkra utbudet av tillgängliga medier för personer med funktionsnedsättning, liksom att öka tillgången till medier på andra språk än svenska. Vi vill klargöra den nationella och regionala nivåns stödjande betydelse för de publika biblioteken och vi lyfter behovet av en stark och likvärdig skolbiblioteksverksamhet. Den fria tillgången till vetenskapliga publikationer och forskningsresultat måste säkras. Biblioteken kan utveckla nya sätt för användning och bearbetning av det digitaliserade kunskapsarvet.

För att strategin ska leva och leda till förändring och utveckling krävs återkommande och regelbunden analys och uppföljning. Grunden till våra överväganden och förslag är ett omfattande arbete sedan hösten 2015. Vi har publicerat 14 rapporter och tio filmer, som ska ses som ett viktigt underlag för fortsatt arbete och implementering. Vi har under arbetet fört en kontinuerlig dialog med biblioteksväsendets intressenter. Det utkast till strategi, som publicerades våren 2018, fick närmare ett hundratal skriftliga kommentarer. Även de välbesökta dialogmöten som sekretariatet genomförde över hela landet har i hög grad påverkat detta slutliga strategiförslag.

Erik Fichtelius, *Nationell samordnare*
Christina Persson, *Utredare*
Eva Enarson, *Utredare*

Nationell biblioteksstrategi
KUNGLIGA BIBLIOTEKET

NATIONELL BIBLIOTEKSSTRATEGI

Inledning

Här finns både den önskade och oväntade, den bekväma och den obekväma kunskapen. Utan källor ingen källkritik.

I dag

Biblioteken tillhör folket. De är barnens, elevernas, studenternas, lärarnas, forskarnas, minoriteternas, invandrarnas, fångarnas, patienternas, urfolkens, släktforskarnas, specialisternas, journalisternas, musikernas, de nyfiknas och de bildningstörstandes – ja, allas – bibliotek. Detta gäller för samtliga bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet.

Biblioteken med sina bibliotekarier och annan personal ger den enskilde kraft och möjlighet att fungera i samhället. Här finns källorna lätt tillgängliga för alla utan kostnad för den enskilde. Här finns både den önskade och oväntade, den bekväma och den obekväma kunskapen. Här finns vårt kulturarv och vårt kunskapsarv. Utan källor finns ingen källkritik.

Här är samhällets öppna rum. Här pågår de lågintensiva mötena. Här är tyst och lugnt men här förs också samtal och diskussioner. Bibliotekens ställning i det svenska samhället är stark och biblioteken är en av de mest betrodda och uppskattade samhällsinstitutionerna. Det finns i dag 1 120 folkbibliotek med 63 miljoner besökare årligen, som lånar ut drygt 58 miljoner fysiska medier och närmare 2 miljoner e-böcker. Folkbiblioteken ingår i en bibliotekssektor som totalt omsluter uppskattningsvis nio miljarder kronor.

Samtidigt sker förändringar som påverkar biblioteken. Demokratin utsätts för allt hårdare prövning. Digitaliseringen riskerar att göra biblioteken mindre relevanta om de inte svarar upp mot människors efterfrågan av att digitala resurser, kunskap och läsupplevelser på nätet. Förändringar av ekonomi, demografi, migration och språk medför också stora utmaningar. Verksamheten kan försvåras av brist på samordning och samverkan, digital inlåsning, dyr upphovsrätt och förlagsoligopol.

Ojämlika förutsättningar och resurser bland kommunerna liksom ökade krav på kompetensutveckling av både medborgare och bibliotekarier måste hanteras. Det är oroande att inte alla skolor uppfyller skollagens krav på skolbiblioteksverksamhet, likaså att biblioteken inte når fram till alla potentiella användare.

Digitaliseringen medför nya krav för hela biblioteksväsendet. Gränserna för vad som är sant och kontrollerbart förskjuts ständigt. Sverige har halkat efter andra länder i att erbjuda digitala bibliotekstjänster och digital tillgång till kultur- och kunskapsarv. Nya kraftfulla sökmotorer och algoritmer, tillsammans med redan existerande och kommande metoder för intelligenta självlärande söksystem, kommer att förändra katalogiseringen. Allt detta inrymmer möjligheter och ger incitament till förändring. Digitaliseringen är en möjlighet för biblioteken att öka sin relevans.

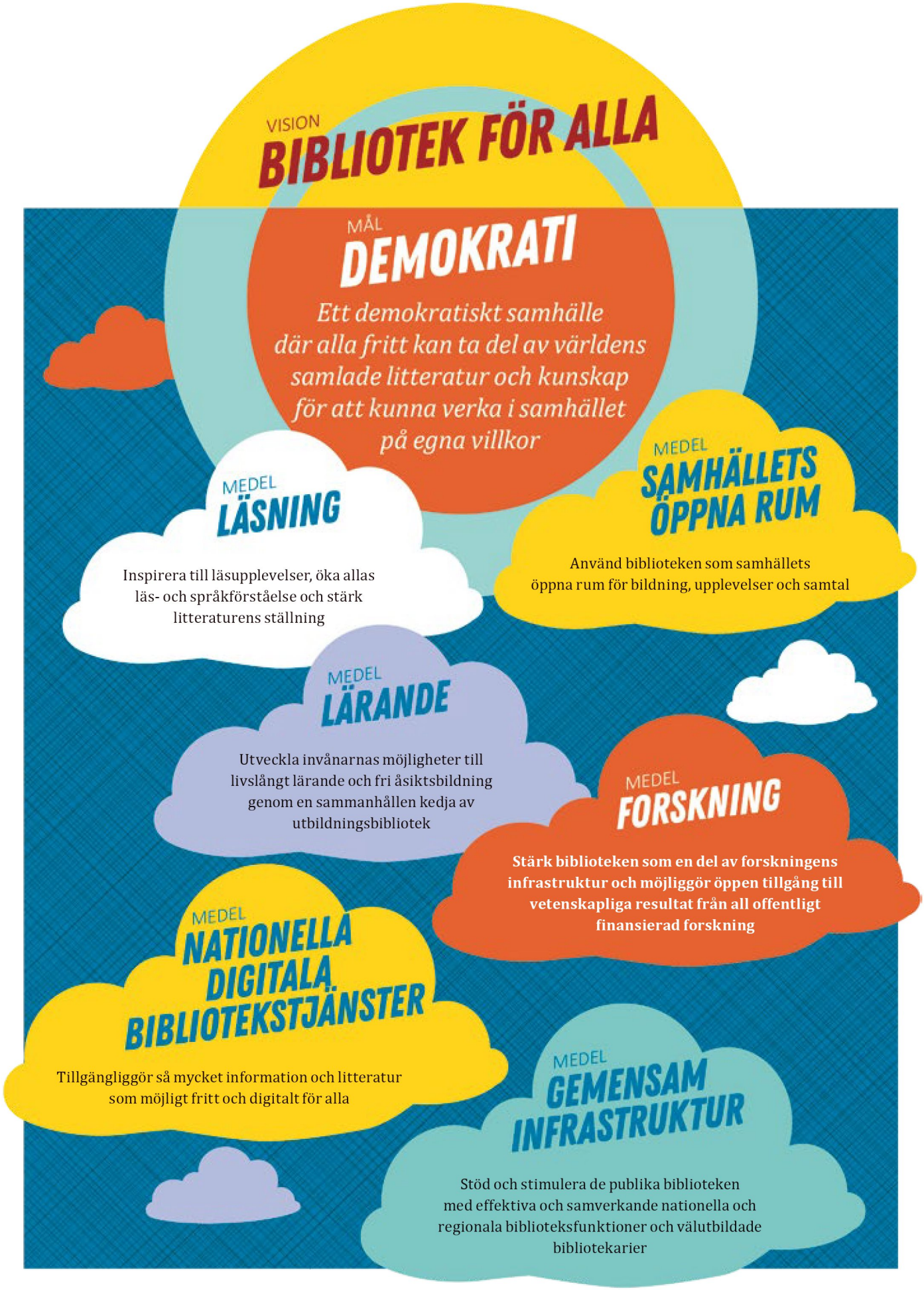
I går

Historiskt sett är tillgång till litteratur och läsning en klassfråga. Böcker var dyrbara ting, förbehållna de övre samhällsskikten. Förmögna, akademier och kyrkan byggde upp egna bibliotek som också var status- och maktsymboler med ett stort samlarvärde. När tryckkonsten hade etablerats fick Sverige år 1661 en kansliordning som reglerade att allt som tryckts skulle levereras till kungen för utgivningskontroll. Därför finns sedan århundranden tillbaka allt som tryckts i Sverige samlat på Kungliga biblioteket (KB). Landets äldre forskningsbibliotek var länge tillgängliga endast för akademin.

Parallellt med uppbyggandet av den allmänna folkskolan och folkbildningen under 1800-talet etablerades lokala sockenbibliotek, delvis finansierade med brännvinsskatter. Under 1900-talets första decennier växte folkbiblioteken fram med utgångspunkt i arbetarrörelsens, nykterhetsrörelsens och studieförbundens folkbildningssträvanden. Bibliotekspionjären Valfrid Palmgren såg tidigt biblioteksverksamhetens utvecklingspotential. Hennes idéer lade tillsammans med folkrörelsebiblioteken grunden till de moderna folkbiblioteken. De skulle vara fritt tillgängliga och öppna för alla, även barn och socialt utsatta.

I slutet av 1940-talet presenterades en utredning om folk- och skolbibliotek som lade grunden till ett modernt allmänt biblioteksväsende med centralbibliotek, länecentraler och kommunala bibliotek. Utredningen föreslog också rationaliseringar som exempelvis central katalogisering.

I mitten av 1940-talet fanns det cirka 14 000 studenter i Sverige. De två universitetsbibliotek som då existerade var forskarnas domän. Några decennier senare hade antalet studenter och hög-

VISION
BIBLIOTEK FÖR ALLA
MÅL
DEMOKRATI
Ett demokratiskt samhälle där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor
MEDEL
LÄSNING
Inspirera till läsupplevelser, öka allas läs- och språkförståelse och stärk litteraturens ställning
MEDEL
SAMHÄLLETS ÖPPNA RUM
Använd biblioteken som samhällets öppna rum för bildning, upplevelser och samtal
MEDEL
LÄRANDE
Utveckla invånarnas möjligheter till livslångt lärande och fri åsiktsbildning genom en sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek
MEDEL
FORSKNING
Stärk biblioteken som en del av forskningens infrastruktur och möjliggör öppen tillgång till vetenskapliga resultat från all offentligt finansierad forskning
MEDEL
NATIONELLA DIGITALA BIBLIOTEKSTJÄNSTER
Tillgängliggör så mycket information och litteratur som möjligt fritt och digitalt för alla
MEDEL
GEMENSAM INFRASTRUKTUR
Stöd och stimulera de publika biblioteken med effektiva och samverkande nationella och regionala biblioteksfunktioner och välutbildade bibliotekarier

skolor mångdubblats. Under 1960-talet började universitets- och högskolebiblioteken utvecklas till de öppna lärmiljöer de är i dag.

Biblioteken var mycket tidiga med att förstå och tillägna sig teknikens möjligheter.

Utvecklingen mot dagens biblioteksverksamhet tog ett kraftigt språng under 1970-talet. Detta decennium kännetecknades också av en stark biblioteksdebatt. Reformer, teknik och den nya statliga kulturpolitiken kom att prägla folkbibliotekens inriktning och utveckling. Etableringen av Bibliotekshögskolan i Borås innebar att bibliotekarier med en gemensam utbildningsbakgrund kunde anställas inom olika slag av bibliotek i hela landet. Uppsökande verksamhet, en dynamisk utveckling av barnbiblioteken, ett ökat utbud av talböcker och fler bokbussar präglade folkbiblioteksverksamheten. De läsfrämjande verksamheterna ökade i snabb takt.

Rationaliseringarna av biblioteksadministrationen understöddes av centraliserade inköpskanaler. Från bibliotekens gemensamma företag Biblioteksstjänst (BTJ) kunde biblioteken inhandla det som inte behövde vara unikt för varje enskilt bibliotek, till exempel katalogposter. Bibliotekstjänst satsade också tidigt på utvecklingen av ett datoriserat biblioteksdatasystem (BUMS), och den bibliografiska databasen BURK. Statskontoret byggde katalogsystemet Library Information System, som senare blev Libris och överfördes till KB år 1977. Detta lade grunden för en effektivisering, samtidigt som det i vissa fall bidrog till likriktning, och en minskad lokal identitet. Datoriseringen av biblioteken möjliggjorde öppnare och mer delbara mediesamlingar. Biblioteken var mycket tidiga med att förstå och tillägna sig teknikens möjligheter. Den tekniska utvecklingen innebar också ett breddat biblioteksutbud i form av audiovisuella medier.

År 1984 presenterades utredningen Folkbibliotek i Sverige som väckte frågor och debatt om folkbiblioteken skulle ses som informationsförsörjare eller kulturförmedlare. Något enkelt svar på detta fanns inte. Så småningom kom diskussionen att glida över i frågor om servicekvalitet, biblioteksentreprenader och biblioteksanvändaren som ”kund”. Det ledde till en diskussion om betydelsen av delaktighet och en idémässig förflyttning från samlingsorienterade till användarorienterade bibliotek. Gratisprincipen, rätten till avgiftsfria lån, var en återkommande fråga. Så småningom föreslogs en lagreglering av biblioteken i Sverige, liksom i de andra nordiska länderna. År 1996 blev den första svenska bibliotekslagen en realitet.

1980- och 90-talets tekniska utveckling sammanföll med nya pedagogiska reformer. I propositionen Forskning och samhälle från 1996, finns uttalanden om att regeringen ser hela det allmänna biblioteksväsendet som en enhetlig och samverkande resurs. Förslag lades fram om att Libris skulle utvecklas till ett nationellt system för alla bibliotek och att datornätet för högre utbildning och forskning (SUNET) skulle erbjudas folkbiblioteken. Detta avvisades dock av de flesta kommuner. Flexibelt lärande, små högskolor och regional tillväxt låg i fokus. Distansstudenternas behov uppmärksammades särskilt. Folkbiblioteken fick en tydligare roll inom lärandet. Kommunala lärcentra inrättades ibland i anslutning till biblioteken. Den ökande skaran högskolestudenter och vuxenstuderande i Sverige rörde sig fritt mellan högskolebibliotek och folkbibliotek.

De följande decennierna skapade tillgången till information via internet nya förutsättningar för biblioteken. Kraven växte på bibliotekens kompetens om hur teknik och informationsinnehåll fungerade och skulle värderas. De ökade kraven gällde också hur biblioteken skulle hantera de allt snabbare nätverken. Forskningsbiblioteken var snabba med att förutse behovet av digitala resurser och nya sätt att inhämta och sprida information. Övergången från analoga medier till digitala påskyndades. För folkbiblioteken dröjde det något längre. Men viss samverkan och gemensamma upphandlingar påbörjades, ofta med de regionala biblioteksverksamheterna som initiativtagare.

Bibliotekarieutbildningen förändrades och det akademiska ämnet biblioteks- och informationsvetenskap etablerades vid ett antal universitet och högskolor. Innovation blev en allt starkare inriktning inom utbildnings- och forskningspolitiken. När vetenskaplig publicering och forskningens infrastruktur kom i fokus var biblioteken inte sena med att ta en roll i utvecklingen. Det viktiga arbetet för öppen tillgång, open access, inleddes.

I morgon

Tidsperspektivet för denna strategi är läget år 2030. Förhoppningen är att de som lever i 2030-talets samhälle kommer att vara tillräckligt pålästa, informerade och kompetenta för att kunna bidra till en demokratisk värld där hållbarhet och mänskliga rättigheter är ledstjärnor. Det är ett hoppfullt perspektiv. De samhällsinstitutioner som arbetar för öppenhet, oberoende, åsiktsfrihet, kunskap och livskvalitet sitter med nyckeln till den

goda framtiden i sin hand. Biblioteket är en sådan institution.

För att uppnå de mål som Förenta Nationerna (FN) har satt upp i Agenda 2030 kommer tillgång till trovärdig information, tillsammans med förmågan att ta till sig och hantera information samt olika digitala uttrycksmedel, att vara väsentliga. Biblioteken kan särskilt bidra till att uppfylla följande Agenda 2030-mål:

- God utbildning för alla
- Minskad ojämlikhet
- Fredliga och inkluderande samhällen
- Hållbara städer och samhällen
- Minskad produktion och konsumtion

Biblioteken är användarens och allas gemensamma angelägenhet och egendom. Det är en verksamhet och en arena där samtal och kommunikation ger grund för att förstärka tillit och utveckla demokratiska förhållningssätt. Biblioteken används av många och bibliotekarierna har deras förtroende. Biblioteken är samhällets oberoende kunskapsbank. Den svenska bibliotekslagen slår fast allas rätt till bibliotek. FN:s barnkonvention ger barn utrymme och prioritet i biblioteken. Den internationella biblioteksorganisationen IFLA ger i sin globala vision inför framtiden en bild av biblioteken som nödvändiga, självklara och angelägna i en framtid där biblioteken:

- ger fria möjligheter till lärande, forskning, läsning, upplevelser, skapande och inspiration
- finns i tillräcklig omfattning nära användaren, vilket gör biblioteken lätta att använda och vistas i
- sträcker sig långt utanför bibliotekslokalernas väggar, är digitala och utåtriktade
- är självklart och jämlikt integrerade i de strukturer och verksamheter de ingår i, till exempel skola, universitet, myndighet eller lokalsamhälle
- är öppna mot omvärlden
- lever i delaktighet med användarna och i samverkan med civilsamhället och samhällets institutioner
- bjuder in de som ännu inte använder sig av biblioteksverksamheterna genom kreativa och obyråkratiska förhållningssätt
- är en mötesplats man söker sig till för att dela upplevelser, tankar och kreativa uttryck med andra

Världens bibliotek har i denna vision enats kring en målbild. Den globala visionen om ett starkt och samlat biblioteksväsende ger styrka till läsande, informerade och delaktiga samhällen.

För att möta olika behov är bibliotekens verksamhet komplex, föränderlig och innehållet varierat. Genom digitalisering och samverkan kan alla oavsett vem man är, var man bor och vilka behov man har få tillgång till den information, kunskap och litteratur man söker. Bibliotekens digitala utveckling möter människors förändrade beteenden, medievärldar och kommunikationsmönster. Sverige ska – utifrån sina it-politiska mål – vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter, vilket biblioteken bidrar till. Sverige kommer inte längre att ligga efter omvärlden.

Biblioteksverksamheterna är kraftfulla och har hållbara ekonomiska förutsättningar. Hela det allmänna biblioteksväsendet är effektivt, angeläget och framgångsrikt genom god samverkan med civilsamhället, samhällsinstitutioner och mellan biblioteken. De publika biblioteksverksamheter där användarna finns, till exempel folkbibliotek, forskningsbibliotek och skolbibliotek, är i fokus för de stödjande biblioteksverksamheterna; de regionala biblioteksverksamheterna och nationalbiblioteket, liksom Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) Skolverket och Kulturrådet. År 2030 är en majoritet av bibliotekens medieresurser digitala, sökbara och tillgängliga utan kostnader för användaren. Forskning, livslångt lärande och utbildning har nya förutsättningar via en genomförd öppen tillgång till publicerad forskning samt öppna forskningsdata. Forskningsbiblioteken är väl integrerade i lärosätenas forskningsmiljöer och det öppna vetenskapssamhället.

I biblioteksverksamheterna möter användarna utbildade bibliotekarier och annan expertis som guidar användare av alla slag, som möjliggörare och problemlösare. I skolbibliotek och forskningsbibliotek samarbetar elever, studerande, lärare och forskare med skolbibliotekarier och informationsexperter som en del i lärandets och forskandets infrastruktur. Alla bibliotek utgår från användarens perspektiv oavsett vilka de är och var de finns. Bibliotekarier handleder och stödjer användarna i förmågan att behärska de digitala förutsättningarna samt att värdera och kritiskt granska data och informationsinnehåll. Delaktighet i samhället kräver medie- och informationskunnighet och allt fler har tillägnat sig detta. Användarens lust att utforska, uppleva, lära, läsa, utvecklas, utmanas och överraskas uppmuntras. Med demokratin som mål stöds visionen om allas delaktighet. Biblioteken är samhällets öppna rum med utrymme för läsning, lärande och forskning, och samhället har byggt nya digitala bibliotekstjänster och en stödjande gemensam infrastruktur. ▶

NATIONELL BIBLIOTEKSSTRATEGI

Demokrati

Ett demokratiskt samhälle där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor

Inledning

Biblioteket är demokratens skattkammare och diktatorns skräckkabinett.
Björn Ranelid, författare

I tider när demokratin hotas av mörka krafter över hela världen blir bibliotekens roll och uppgift allt viktigare. Biblioteken är en femte statsmakt, en konstitutionell pelare som balanserar andra statsmakter. Bibliotekens verksamhet och samlingar, liksom den litteratur och kunskap bibliotekarien ger nyckeln till, är det demokratiska samhällets skatt. Utgångspunkten är den svenska regeringsformens inledande paragrafer:

1 § All offentlig makt i Sverige utgår från folket.

Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.

2 § Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten.

Dessa formuleringar har en direkt och praktisk innebörd för biblioteksväsendet. Målet är att värna om förmågan att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter. Vi ska försvara och främja vår demokrati och vår rättsstat mot alla inre och yttre aktörer som kan vilja undergräva dem. Dessa värden har ett oförytterligt egenvärde. De utgör en grundval för vårt samhälles välstånd och motståndskraft.

Detta demokratiska uppdrag, som är likadant för alla samhällsinstitutioner, har varit utgångspunkten i arbetet med den nationella biblioteksstrategin. Bibliotekens verksamhet bidrar till en samhällsutveckling i stort och till att demokratin fördjupas genom att alla får bättre möjligheter till insyn, inflytande och deltagande i den demokratiska processen. Att biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling uttrycks i målet om allas delaktighet i samhällslivet. Att biblioteken ska bidra till fri åsiktsbildning understryker betydelsen av att de intar en neutral hållning i förhållande till den information som tillhandahålls och även i övrig verksamhet understödjer ett fritt meningsutbyte. Bestämmelsen innebär att biblioteksverksamheten ska präglas av öppenhet för olika perspektiv och stå fri från censur eller andra hindrande åtgärder. Yttrandefriheten är den grund som den fria åsiktsbildningen vilar på.

Tankegången återkommer i bibliotekslagens ändamålsparagraf (2 §):

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Tillgänglighet

Att alla människor har tillgång till bibliotek är väsentligt och en grund för bibliotekens legitimitet. Tillgängligheten till biblioteksverksamheternas innehåll, tjänster och lokaler ska vara god och jämlik. Begreppet ska förstås ur följande aspekter: fysisk, kognitiv, språklig, kunskapsmässig, psykosocial, administrativ och ekonomisk tillgänglighet. Bibliotekslagen och skollagen slår fast tillgången till biblioteksverksamhet. Alla har rätt att få ta del av den biblioteksverksamhet som de har behov av. Biblioteken bör utveckla metoder för att nå dem som i dag inte känner till vad biblioteken kan erbjuda eller av praktiska skäl är förhindrade att använda bibliotek. Ökad digitalisering av tjänster och utbud är också en väg mot ökad tillgänglighet.

Bibliotekens innehåll ska vara varierat så att det passar alla och så att alla ska kunna få tillgång till olika typer av media. Detta uppnås via samarbete mellan biblioteken, och ställer krav på samordnade system och gemensamt ägande av resurserna. Bibliotekspersonalens kompetens är avgörande för att

alla ska få lika möjligheter att använda bibliotekens innehåll och tjänster.

Ambitionen är att all utgivning på minoritetsspråken ska vara tillgänglig via alla bibliotek genom digitalisering, som e-böcker eller print on demand.

Neutralitet och mediesamlingar

Människor har rätt till fri tillgång till litteratur och andra medier. Bibliotekslagens portalparagraf garanterar människors rätt att bilda sig en åsikt. Lagen slår också fast att folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet. Likaså garanterar lagen främjandet av läsning och tillgång till litteratur.

Inget bibliotek kan innehålla allt. Som en garanti för att människor ändå kan få den litteratur de behöver ingår alla bibliotek i ett samarbete. Traditionellt har det gällt fjärrlån, det vill säga lån mellan bibliotek, men i dag handlar samarbetet lika mycket om digitalisering. Samordningen kan också gälla den gallring som behövs. För att omistliga medier inte ska försvinna krävs nationella bevarande- och säkerhetsplaner, inte minst för forsknings- och specialbiblioteken. KB har en särställning som den enda mottagaren av elektroniska och audiovisuella pliktexemplar. Den förändring som krävs är att det samlade materialet ges en bredare tillgänglighet.

Lögner och propaganda

Biblioteksväsendet ska ge kunskap om källkritik och informationssökning liksom algoritmer och filterbubblor som riskerar att bidra till en fragmentisering av det offentliga samtalet och leda till en minskad tilltro till grundläggande fakta. Biblioteken har uppdrag och personal att stödja invånarna i att uppnå en god medie- och informationskompetens (MIK). De bidrar därmed till att höja kunskapsnivån i hela samhället. De biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna, liksom den regionala biblioteksverksamheten, kan stödja och försörja biblioteken med relevant kompetens. Vid en kris och krigssituation kan rykten, falska nyheter och propaganda mötas av ett biblioteksväsende som har en viktig roll för en säker, oberoende och trovärdig informationsförmedling för hela samhället som en del av civilförsvaret. Mediesamlingar och bibliotekarier erbjuder fakta, sök- och källkritik samt eftertanke som ett skydd.

Integritet och sekretess

Digitaliseringen får inte urholka tillämpningen av sekretess- och dataskyddsbestämmelserna inom biblioteken (bland annat bibliotekssekretessen i 40 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen, OSL, samt sekretessen i 21 kap. 7 § OS). Användarna måste kunna vara säkra på att uppgifter i bibliotekens register om enskildas personliga förhållanden samt lån, reservationer, andra former av beställningar och användning av informationsteknik aldrig förs vidare till tredje part. Tekniken möjliggör i dag för leverantörer av e-böcker att i detalj kartlägga en läsares beteende, vad man läser, hur fort och hur länge. Det får inte finnas någon misstanke om att staten eller kommersiella intressen kartlägger biblioteksanvändarnas politiska eller personliga preferenser.

Biblioteken ska vara en fredad plats, vilket gör att de rent tekniska säkerhetslösningarna på biblioteken måste vara tillförlitliga. Biblioteken måste äga och ha egen kontroll över de persondata som rör biblioteksanvändning, gallra aktivt i uppgifterna och bara samla in de data man behöver för sin uppgift.

Integration och inkludering

För de som är nyinflyttade till Sverige är biblioteken en viktig ingång till samhället. Så har det sett ut under flera decennier och biblioteken har visat en snabb anpassningsförmåga under de senaste årens flyktingströmmar. Folkbiblioteken är en central aktör för att underlätta integration och inkludering av nyanlända och har generellt en god förmåga att möta människor med ett annat modersmål än svenska. Det är viktigt att samhället i stort fortsätter att ta vara på, stödjer och satsar på de aktiviteter biblioteken bidrar med. Detta bör synliggöras i de lokala och regionala biblioteksplanerna.

Detta gäller också den centrala rätten för alla biblioteksanvändare att ta del av världens samlade litteratur och kunskap. Tillgång till litteratur på originalspråk eller som inte finns översatt är en kunskaps- och utbildningsfråga som också har betydelse för Sveriges roll i världen.

På biblioteken kan människor orientera sig utan att möta myndighetspersoner vars beslut har avgörande betydelse för deras liv och ekonomi. Biblioteken ska vara en självklar plats att vistas i och en studieplats, inte minst för unga människor och vuxenstuderande. Biblioteken kan också stödja genom att ge tillgång till den informations- och kommunikationsteknik som krävs för att nyanlända ska ha möjlighet att kommunicera med och vara delaktiga i samhället. Efterfrågan på mångspråkig bibliotekspersonal växer. Detta ställer också krav på kompetens om mångkulturella frågor, medieförsörjning på olika

språk, material på lättläst svenska, medborgar- och samhällsinformation och en anpassad verksamhet. Bibliotekens möjligheter att anställa personal med mångspråkig kompetens bör därför förstärkas genom olika statliga stödinsatser. En kontinuerlig kompetensutveckling på området kan ske inom ramen för en nationell struktur i ett fortbildningsinstitut för bibliotekarier.

För att uppnå effektivitet krävs en lånecentralsfunktion i likhet med dagens Internationella biblioteket. Det bör vara ett tydligt uppdrag som förstärks och utvidgas jämfört med dagens nationella stödinsatser inom området. Det nationella stödet måste innehålla konsultativt stöd i olika mångspråkiga och mångkulturella frågor.

Upphandling, inköp, katalogisering och gallring av mångspråkig litteratur kräver en specifik kompetens som är närmast omöjlig inom mindre biblioteksorganisationer. Den nationella biblioteksmyndigheten bör ha ansvar för lånecentralen i sin helhet. För att uppnå bästa resultat för de publika biblioteken bör samverkan ske mellan den nationella nivån och de regionala biblioteksverksamheterna.

Nationella minoriteter och urfolket samerna

De fem nationella minoriteterna är en omistlig del av Sverige, historia och kulturarv. Det nationella stödet till biblioteken, där användarna tillhör de nationella minoriteterna och urfolket samerna, behöver förstärkas. Detta arbete åligger alla bibliotekstyper och bör påskyndas. Bibliotekslagen föreskriver att de nationella minoriteterna ska ägnas särskild uppmärksamhet. Samerna är ett urfolk med en egen lagstiftning, sametingslagen. Sametinget är en myndighet.

De nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur i Sverige ska främjas. Barns utveckling av en flerkulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska prioriteras. Revitaliseringen av språken och den kulturella identiteten är central. Alla som tillhör de nationella minoritetsgrupperna har rätt till sina språk och en likvärdig biblioteksverksamhet oavsett var de bor i landet. En strukturerad dialog med grupperna, i syfte att utforma en angelägen verksamhet, ska genomföras enligt lag. Biblioteken ska arbeta för att undvika en strukturell diskriminering. Att stärka och skydda språken och de kulturella identiteterna ska också ingå i bibliotekens uppgifter.

Den mångspråkiga biblioteksverksamheten behöver nationellt stöd för att inte vara ojämlik.

Biblioteksverksamhet för, om, av och med de nationella minoritetsgrupperna har minst två utgångspunkter. Dels handlar det om medier på minoritetsspråken och dels om majoritetens kunskap om minoriteterna. Biblioteken ska därför bidra till att synliggöra de nationella minoriteternas kulturer, identiteter och de nationella minoritetsspråken i syfte att öka kunskapen och förståelsen hos allmänheten. Detta kräver uppmärksamhet bland annat genom arrangemang och andra aktiviteter.

Biblioteken behöver stöd från centrala instanser som kan bidra med kompetensutveckling, konsultativ verksamhet och medieförsörjning. Flera av de nationella minoriteternas bibliotek kan ges ett ansvar som statligt finansierade resursbibliotek för sina respektive språkområden. Sådana särskilt utpekade resursbibliotek för olika nationella minoriteter och urfolket samerna kan då arbeta stödjande och erbjuda dessa tjänster till biblioteken, gärna via en lånecentral. Ambitionen är att all utgivning på minoritetsspråken ska vara tillgänglig via alla bibliotek genom digitalisering, som e-böcker eller *print on demand*. Bilderböcker, barnböcker, ungdomsböcker, vuxenböcker, tillgängliga medier, forskningspublikationer och facklitteratur bildar en språklig utvecklingstrappa som behöver få en hemvist i en flerkulturell identitet med starkt stöd från biblioteken. Radio, tv, film, musik, ljud och talböcker har stor betydelse. De nationella uppdragen till resursbiblioteken bör ha detta som gemensam utgångspunkt.

Funktionsrätt

Begreppet funktionsrätt används om människans rätt att fungera i olika situationer, oavsett funktionsnedsättning och oavsett vilka hinder som finns i samhället. Begreppet kan användas relaterat till en enskild vardaglig situation, men också i ett politiskt sammanhang för att beskriva den gemensamma rätten för olika grupper. Det handlar alltså om individers rättigheter, där man vill flytta fokus från hinder och särskilda lösningar till principer om allas mänskliga rättigheter.

Allas rätt till bibliotekens resurser på lika villkor är en demokratifråga och gäller alla bibliotek. Att möjliggöra för den som har en funktionsnedsättning att kunna använda bibliotekens resurser på samma villkor som andra ska gälla i alla bibliotekssammanhang genom bemötande och tillgängliggörande av medier, lokaler och andra resurser.

Den tekniska utvecklingen innebär nya möjligheter för grupper med olika

funktionshinder. MTM har här ett särskilt ansvar. MTM bör få ett tydligare uppdrag att på sikt öppna möjligheten att minska omfattningen av de anpassade tjänster som myndigheten tillhandahåller, till förmån för universella lösningar och universell utformning av e-böcker, ljudböcker och talböcker. Samtidigt är personer med läsnedsättning en heterogen grupp med varierande förutsättningar att använda de universella digitala medietjänsterna som finns på marknaden. Därför kan MTM:s service riktad till personer med behov av specialanpassade lösningar ändå behöva finnas kvar parallellt med de universella lösningarna, även på längre sikt.

Mellan 15 och 20 procent av befolkningen beräknas ha någon form av läsnedsättning eller läsovana som gör att de behöver läsa text i ett tillgängligt format. Målet är att fler som behöver använda tillgängliga medier gör detta.

Barnens rätt

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) kommer att införlivas i svensk lag från och med den 1 januari 2020. Enligt konventionen ska alla åtgärder som rör barn ha barnets bästa i främsta rummet. Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. Barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet ska respekteras. Barnkonventionen nämner särskilt barn som hör till nationella minoriteter och urfolk. Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagen ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning. Barns rättigheter och rätten för barn att ta plats i biblioteken har därmed stark legal förankring och ska prioriteras i folkbibliotekens verksamhet.

Biblioteken ska förhålla sig till både barnperspektivet och barns perspektiv. Barnperspektiv innebär att vuxenvärlden strävar efter att ta till vara barns intressen, medan barns perspektiv svarar mot individuella barns synsätt, önskningar och behov. Bibliotekslokalen är mycket viktig för barn och unga. Biblioteket ska vara en välkomnande, trygg och inspirerande plats, där alla barn ska bemötas med respekt och där deras frågor och förslag beaktas.

Barnbiblioteksutveckling bör utgå från både barnperspektiv och barnets perspektiv vid fördelning av resurser, vid lokalutformning, vid fördelning av mediekostnader, samt vid urval och inköp av medier och bemanning. Barns perspektiv och barnperspektiv ska omfatta all personal, deras förhållningssätt och bemötande. Barnen är prioriterade i lagen, är stora låntagare och frekventa besökare. Detta måste också synas i bibliotekens resursmässiga prioriteringar. Barnbiblioteksverksamheten bör formas tillsammans med och av barn. Barns faktiska delaktighet ska respekteras. Barnen har rätt till ett brett medieutbud som förutom litteratur inkluderar tillgång till AV-media i alla former.

Biblioteksverksamhet för, av och med barn bör ges ett stort utrymme i de kommunala och regionala biblioteksplanerna. För att kunna följa upp om prioriteringar för barn och unga faktiskt görs och om de får effekt, behöver statistik och andra uppföljningsmetoder utvecklas. Uppföljningar är viktiga för att huvudmännen ska kunna säkerställa att målen i biblioteksplanerna följs och att resurserna till barn i allt större grad svarar mot barnens användning av biblioteket. ▶

Några slutsatser

De nationella minoriteternas och urfolket samernas möjligheter att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur i Sverige ska främjas.

Ambitionen är att all utgivning på minoritetsspråken ska vara tillgänglig via alla bibliotek genom digitalisering, som e-böcker eller *print on demand.*

Den mångspråkiga biblioteksverksamheten behöver nationellt stöd för att inte vara ojämlik.

Vid en kris och krigssituation kan rykten, falska nyheter och propaganda mötas av ett biblioteksväsende som har en viktig roll för en oberoende informationsförmedling som en del av civilförsvaret.

MTM bör få ett tydligare uppdrag stödja universella lösningar för de tjänster som myndigheten tillhandahåller.

Biblioteken måste äga och ha egen kontroll över de persondata som rör biblioteksanvändning.

Biblioteket ska vara en välkomnande, trygg och inspirerande plats, där alla barn ska bemötas med respekt och där deras frågor och förslag beaktas.

För att kunna följa om prioriteringar för barn och unga faktiskt görs och om de får effekt, behöver statistik och andra uppföljningsmetoder utvecklas.

Bibliotekens möjligheter att anställa personal med mångspråkig kompetens bör förstärkas genom olika statliga stödinsatser.

bibliotek

Samhällets öppna rum

MEDEL *Använd biblioteken som samhällets öppna rum för bildning, upplevelser och samtal*

Inledning

Biblioteket finns mitt i samhället. På den lilla orten, där invånarna kan gå man ur huse för att försvara sitt bibliotek och i världens storstäder, där landmärken byggs i trä, glas och granit. Biblioteket som byggnad, som rum, betyder något fundamentalt för alla användare. Men det är inte bara en lokal utan också en verksamhet och en idé.

De aktiviteter biblioteken erbjuder bör vara kopplade till bibliotekens kärnuppdrag för kunskaps- och litteraturförmedling.

För eleverna i skolan är biblioteket en plats för studier och rekreation. För studenterna på campus är biblioteket ofta själva sinnebilden för universitetet. Här möts alla över fakultetsgränserna och här samlas kreativiteten. Folkbiblioteket är ofta det första som möter den nyanlände flyktingen, både med kopplingar bakåt och med den första inträdesbiljetten till det nya livet.

Biblioteket är samhällets öppna rum. Dessa ska användas, bejakas och stärkas. Det närliggande lokala biblioteket eller bokbussen är lika viktiga för användaren som det stora stadsbiblioteket. Biblioteken, bibliotekarierna och andra yrkesgrupper på biblioteket skapar delaktighet och samhörighet samt ger läsinspiration, kunskap och upplevelser. Det är här många barn möter sina första böcker i större utsträckning. Det är här författarna kan möta sina läsare. Här finns liv, samtal, film, musik och det lågintensiva mötet.

Det är ingen tillfällighet att det just nu runt om i världen byggs helt nya bibliotek för möten och upplevelser. Helsingfors har fått sitt nya Centrumbibliotek mellan järnvägsstationen och riksdagshuset. Oslo bygger sitt nya stadsbibliotek i hamnen, granne med operan och centralstationen. Köpenhamn har Den sorte diamant och Århus har det nya moderna biblioteket Dokk1. Utvecklingen i våra grannländer och andra länder kan tjäna som inspiration.

Rum för möten

Biblioteken ska vara fria, oberoende rum för möten. Där ska man kunna vara bland andra även om man är ensam och bli vänligt och jämlikt bemött. Biblioteket finns på användarens villkor utifrån var och ens förutsättningar.

I biblioteksrummet kan alla ta del av biblioteket, men också dela med sig. Ett möte är inte enbart ett sammanträffande mellan människor. Det kan också vara ett oväntat möte med en text i en bok, med en berättelse i en föreläsning, en film eller ett författarbesök. Bevakningen av att det finns öppna och fria möjligheter till delning av kunskaper, kreativa ambitioner och erfarenheter är att värna om det hållbara och inkluderande samhället. För studerande blir biblioteket en fristad där de kan ställa frågor, och få stöd utan att bli bedömda och betygsatta. Bibliotekslokalen bör utformas som en plats som är funktionell, men också trygg, rofylld och inspirerande. Besökarna ska uppleva det som sitt bibliotek.

Fler invånare än i dag bör kunna använda biblioteken och varje bibliotek bör kunna sätta upp mätbara mål för ett ökat nyttjande. För att öka användningen av biblioteken kan huvudmännen satsa på utökade och anpassade öppettider, men när och hur mycket måste beslutas utifrån lokala förutsättningar. Satsning på meröppna bibliotek bör vara en offensiv åtgärd, och inte ersätta bemannade bibliotek i besparingssyfte.

Arrangemang, inspiration och upplevelser

På biblioteken ordnas arrangemang som författarbesök, utställningar, filmvisningar, konserter och föreläsningar. Avsikten är att väcka nyfikenhet, skapa grund för samtal och lärande samt inspirera till användning av bibliotekets utbud. Ett arrangemang kan också vara en kurs eller studiecirkel om till exempel informationssökning eller digitala verktyg.

På högskolebiblioteken synliggörs lärosätets forskning och undervisning. Biblioteken bör vara en plats där olika

människor kan möta konstnärliga uttryck i en välkänd och lokal miljö.

Att skapa tillsammans kan väcka nyfikenhet på andra och på olika uttryck, fenomen och företeelser i omvärlden. Biblioteken anordnar därför, ofta i samarbeten med andra, möjligheter för människor att arbeta med olika kreativa uttryck. De aktiviteter biblioteken erbjuder bör vara kopplade till bibliotekens kärnuppdrag för kunskaps- och litteraturförmedling. Att vara biblioteksanvändare ska vara lustfyllt, berikande och bidra till en god livskvalitet.

Tillgänglighet

Digitaliseringen är en av de faktorer som skapar störst förändring i dagens samhälle och ger grund för innovation. I bibliotekens öppna rum ska alla ges möjlighet att ta del av digitaliserade medier. Bibliotekens verksamhet för att ge människor handledning om hur man hanterar digitala verktyg och värderar information och källor ska utvecklas och stärkas. Biblioteken ska spela en stor roll för att överbrygga de digitala klyftorna och fortsätta det framgångsrika arbete som pågår, inte minst i samverkan med folkbildningen. De som inte har tillgång på annat vis ska få tillgång till datorer och annan digital utrustning på biblioteken. På så sätt ska biblioteken ses som samhällets väg till allas möjlighet att bli del i det digitala samhället.

Folkbiblioteken ska arbeta för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning och innovation. Därför måste kontinuerlig kompetensutveckling och metodutveckling genomföras. Bibliotekens personal ska kunna följa den digitala utvecklingen och inspirera människors digitala användning.

I bibliotekets lokaler kan digitalt inlåst information och forskning göras tillgänglig. Yrkesverksamma kan ta del av den senaste forskningen inom sitt område för att hålla sin kunskap uppdaterad. Genom användning på plats kan forskare och allmänhet få tillgång till databaser och forskningspublikationer som ligger bakom betalväggar. Här ska det vara möjlighet att läsa dagstidningar och tidskrifter som inte är allmänt tillgängliga på nätet. Här bör det audiovisuella kultur- och kunskapsarvet vara fritt tillgängligt. Åtkomst till medier i den fysiska bibliotekslokalen blir en brygga mellan analog och digital tillgänglighet.

Kontinuerlig kompetensutveckling måste genomföras så att bibliotekens personal kan följa den digitala utvecklingen.

Sverige ska utifrån sina it-politiska mål vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Regeringen arbetar för att digitaliseringen ska bidra till en hållbar tillväxt, sysselsättning och ett socialt sammanhållet samhälle. Här spelar biblioteken en central roll.

Samverkan med omvärlden

Biblioteken är platser för jämbördiga möten. En grund för delaktighet är samverkan med lokalsamhällets olika organisationer och föreningar, förskola, barnhälsovård, utbildningsinstitutioner och andra intressenter. Biblioteken är inte låsta till det egna rummet. Viktig verksamhet kan ske uppsökande och utanför den egna lokalen.

Inom utbildningsinstitutionerna är biblioteksverksamheternas nära samspel med pedagoger, studenter, elever och övrig personal självklar och nödvändig. Samarbetet kan vidgas och utvecklas ytterligare med exempelvis studieförbund, författare, konstnärer och närliggande organisationer. Läsfrämjande arbete i form av externt förlagda boksamtal, sagostunder och annat familjestöd för läsning är en viktig uppsökande verksamhet.

Biblioteken kan, om det passar lokalt, integreras eller samlokaliseras med andra verksamheter. Beslutet att göra detta ligger på den lokala huvudmannen. För att undvika otydlighet för användaren är det viktigt att ansvarsfördelningen är klar. ▶

Några slutsatser

Fler invånare än i dag bör kunna använda biblioteken och varje bibliotek bör sätta upp mätbara mål för ett ökat nyttjande.

De aktiviteter biblioteken erbjuder bör vara kopplade till bibliotekens kärnuppdrag för kunskaps- och litteraturförmedling.

Barns rättigheter och rätten för barn att få ta plats i biblioteken ska prioriteras.

Biblioteken ska spela en stor roll för att överbrygga de digitala klyftorna.

Kontinuerlig kompetensutveckling måste genomföras så att bibliotekens personal kan följa den digitala utvecklingen.

Bibliotekens samarbete med studieförbund, författare, konstnärer och närliggande organisationer kan vidgas och utvecklas.

Läsning

MEDEL *Inspirera till läsupplevelser, öka allas läs- och språkförståelse och stärk litteraturens ställning.*

Inledning

Att alla medborgare kan läsa och förstå det de läser är en demokratifråga. Oavsett om läsningen sker via ögon, öron eller fingrar är läskunnighet och läsförståelse nödvändigt för att förstå och hantera omvärlden. Läsning och de språkfärdigheter och insikter som följer av läsningen skapar förutsättningar för ett aktivt deltagande i det demokratiska samhället.

Enligt bibliotekslagens ändamålsparagraf ska biblioteken främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. Det innebär att biblioteken ständigt måste utveckla metoder att främja läsning. Det sker genom medvetna litteraturinköp, samverkan med författare och genom att biblioteken aktivt inspirerar till läsning med stöd av olika läsfrämjande metoder och tillgängliga medier. Kulturrådet är den myndighet som fördelar statliga bidrag till läsfrämjande åtgärder.

Det vidgade textbegreppet är naturligt i bibliotekens verksamhet. Det är mediernas innehåll, inte formaten, som är centralt. Bibliotekens utbud bör finnas i olika format och uppvisa variationer. Det är värdefullt att biblioteken förmedlar andra konst- och kulturuttryck än de som finns i tryckt text. Till exempel bör det vara självklart att tillgängliggöra musik, film och datorspel. Bibliotekens uppdrag för ökad medie- och informationskompetens har en nära koppling till läsning.

De nya böcker som fått kultur- eller distributionsstöd bör distribueras och tillgängliggöras digitalt redan vid utgivning.

Bibliotekens arbete med läsning riktar sig till både barn och vuxna. Skolbiblioteken är även inom läsområdet en pedagogisk resurs. Skolbibliotekariernas nära samarbete med pedagogerna kan vara avgörande för elevernas resultat. Folkbiblioteken ska inspirera till barns fritidsläsning och kan komplettera utbildningssektorn inom läskunnighetsområdet, men kan inte kompensera för eventuella brister.

Läslust och läsfärdighet

Bibliotek är generellt och av tradition bra på att arbeta med frågor som rör läsning. Folkbiblioteken ska värna litteraturens konstnärliga värde och särskilt uppmuntra människors fria läsning och betona läsningens betydelse för hälsa och livskvalitet. Eftersom bibliotekens läsfrämjande arbete riktas mot många olika målgrupper måste bibliotekens personal ha en djup och bred kompetens. För att erbjuda likvärdig tillgång till den specialistkompetens som krävs är samverkan mellan olika biblioteksverksamheter av största vikt.

Biblioteken kan spela en stor roll för att minska läsklyftor som hänger samman med kön, ålder, bostadsort, språk och sociala förhållanden. Biblioteken ska därför genom läsfrämjande aktiviteter och åtkomst till tillgängliga medier ge användarna förutsättning att fungera som demokratiska individer i samhället.

Det statliga stödet till folkbibliotekens läsfrämjande arbete sker i dag i form av riktade projektbidrag som kan sökas från Kulturrådet. Metoder för att mäta läsning och läsningens effekt kan utvecklas vidare, eftersom antalet utlån från biblioteken endast säger en liten del om den faktiska läsningen.

Barns läsning

Enligt bibliotekslagen ska folkbiblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar. Syftet är att främja språkutveckling och stimulera till läsning genom att erbjuda litteratur och verksamhet utifrån vars och ens behov och förutsättningar.

Även om det primära ansvaret för läsinlärningen ligger på det allmänna skolväsendet, hänger läsförmågan nära samman med läslust och faktiska läsvanor. Bibliotekens gemensamma digitaliseringssatsningar med lässtimulerande innehåll kan i större utsträckning gälla barnen.

Läsdelegationen har i sitt betänkande Barns- och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället (SOU 2018:57) identifierat ett antal områden av särskild vikt och strategisk betydelse för barns

och ungas läsning. Inom de förslag som delegationen lämnat kan folkbibliotek och skolbibliotek aktivt ta en drivande och strategisk roll, kopplat till medieutbud och kompetens. Det är värdefullt att Läsdelegationen särskilt pekar på betydelsen av samverkan mellan flera lokala och regionala parter, däribland biblioteken. Det är särskilt viktigt att barnbibliotekariernas kompetens beaktas i samverkansarbetet kring de riktigt små barnens språkutveckling och det intresse för ord och bild som ges via litteratur. Samverkan kan då ske ur ett familjecentrerat perspektiv, till exempel med barnhälsovård och förskola. Barnbibliotekens roll för barns fria läsning bör ytterligare kunna förstärkas och uppmärksammas genom Läsdelegationens förslag om läsning på lov.

Bibliotekens gemensamma digitaliseringssatsningar kan i större utsträckning gälla barnen. Barnbibliotekens roll för barns fria läsning bör ytterligare förstärkas.

Bibliotekens betydelse för barn med språkliga svårigheter och läsproblem kan uppmärksammas mer, liksom bibliotekens roll för barn med funktionsnedsättning. Fler barn och unga med läsnedsättningar bör få access till de medier som finns via MTM och biblioteken. De läsfrämjande insatserna riktade mot barn inom de nationella minoriteterna och urfolket samerna kan förstärkas. Detsamma gäller de insatser som riktas till barn med annan språklig bakgrund än svenska. Det är av strategisk betydelse att stärka kontinuerlig kompetensutveckling kring barns och ungas läsning och läsfrämjande. Läsdelegationen föreslår ett läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier, men också skolbibliotekarier och pedagoger kan delta.

Vuxnas läsning

Regeringen har pekat ut biblioteken som en samlingspunkt med litteraturen i fokus. Bibliotekslagens ändamålsparagraf kopplar samman demokrati och litteraturens ställning.

Klyftorna mellan de som läser och de som inte läser ökar i samhället. Bibliotek används av många, men ännu fler kan inspireras till läsning och därför behövs biblioteken som en lokal läslokal, fysiskt och digitalt, där berättelser läses och berättas. Biblioteken borde ges ännu bättre möjligheter att utföra det läsfrämjande uppdraget för både barn och vuxna.

Litteratur kan vidga medvetandet och ge insikter långt utanför den egna horisonten, fördjupa upplevelser och ge möjlighet till konstnärlig upplevelse. Ett demokratiskt samhälle stödjer litteraturen och dess ställning, biblioteken kanaliserar detta stöd till läsarna. Biblioteken kan inspirera till ett fördjupat läsande av kvalificerade texter. Djupläsandet behövs för förmågan att förstå och lära av omvärlden. Utan förmåga till läsning under längre tid försvinner en möjlighet till förståelse av komplexa sammanhang och nyanser.

Att behålla och återvinna sin hälsa är viktigt på ett individuellt plan men också på ett samhällsplan. Biblioterapi där läsningens hälsofrämjande roll ges utrymme kan få genomslag, om bibliotekens kompetens på området understödjs och utvecklas.

Samverkan mellan biblioteken och andra professioner och samhällsinstanser när det gäller läsning och inspiration till läsning bör uppmuntras. Det kan utöver samverkan med skola och utbildning vara hälsovård och den sociala sektorn. Samverkan kan också utvecklas mellan de myndigheter som inom sina uppdrag hanterar läsning och litteratur. Läsdelegationen framhåller betydelsen av vuxna som läsande förebilder för barn, och ett antal övriga läsfrämjande insatser som berör vuxna. ▶

Några slutsatser

Folkbiblioteken ska inspirera till barns fritidsläsning och kan komplettera utbildningssektorn inom läskunnighetsområdet.

Bibliotekens gemensamma digitaliseringssatsningar kan i större utsträckning gälla barnen. Barnbibliotekens roll för barns fria läsning bör ytterligare förstärkas.

Metoder för att mäta läsning och läsningens effekt kan utvecklas vidare.

De nya böcker som fått kultur- eller distributionsstöd bör distribueras och tillgängliggöras digitalt redan vid utgivning.

En målgrupp som först skulle kunna få tillgång till digitaliserade medier på sina egna språk är de nationella minoriteterna och urfolket samerna.

Folkbiblioteken ska värna litteraturens konstnärliga värde och särskilt uppmuntra människors fria läsning och läsningens betydelse för hälsa och livskvalitet.

NATIONELL BIBLIOTEKSSTRATEGI

Lärande

MEDEL *Utveckla invånarnas möjligheter till livslångt lärande och fri åsiktsbildning genom en sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek*

Inledning

Människors lärande via formella, informella och icke-formella vägar löper genom hela livet. Det mer formella lärandet följer en röd tråd, en kedja, för lärande. Den startar redan i förskolan och löper vidare genom grundskoleåren till gymnasiet och sedan vidare till högskolestudier. De studerande stöds på vägen av olika typer av bibliotek anpassade efter respektive utbildningsnivå och utbildningsinnehåll. Bland dessa bibliotek finns också vuxenutbildningens bibliotek inom folkhögskolor, svenska för invandrare (SFI) och kommunal vuxenutbildning.

Skolan behöver en utbyggd, välfinansierad och med pedagogiken integrerad skolbiblioteksverksamhet.

Många bibliotek som är kopplade till utbildningsinstitutioner inom den formella utbildningssektorn kan med ett gemensamt namn benämnas *utbildningsbibliotek*. Även folkbiblioteken arbetar som stöd för lärande och bildning, exempelvis genom studieförbund, utan att vara en del av det formella utbildningsväsendet. Ett högskolebibliotek ingår i forskningens infrastruktur och ska därför inte enbart betecknas som utbildningsbibliotek, även om det också är en del av den pedagogiska verksamheten.

Utbildningsbiblioteken och folkbiblioteken stödjer aktivt utveckling av människors medie- och informationskunnighet (MIK), som är helt avgörande för förmågan att kritiskt söka, granska och värdera information, texter och andra medier.

Förskolebarns språk- och läsutveckling

För språk- och läsutveckling är det viktigt att små barn tidigt kommer i kontakt med bildberättelser, sagor, språklekar, ordramsor och högläsning. Även om inte förskolan är en del av den obligatoriska skolan har den en läroplan. Eftersom flesta barn går i förskolan borde det vara lika självklart med tillgång till berättelser i olika medieformer, böcker och högläsning som det är med tillgång till lekar och leksaker. När det lilla barnet själv börjar läsa, skriva eller berätta måste inspirationen finnas nära till hands. Samarbetet mellan pedagoger i förskolan och barnbibliotekarier är av största vikt.

För barn i förskoleåldern har lagstiftningen för nationella minoriteter och urfolket samerna förstärkts, vilket ställer större krav på biblioteken när det gäller förskolans åtaganden. De allra yngsta barnens språkutveckling kan stödjas via olika uppsökande metoder. Det finns goda resultat från läs- och språkfrämjande arbete där barnbibliotekarier besökt nyblivna föräldrar direkt i hemmet, och från andra familjestödjande verksamheter i samverkan med familjecentraler och BVC i enlighet med Bokstartsmodellen. Bokstart finns i flera länder och tillämpas i dag i ett antal svenska kommuner som fått stöd från Kulturrådet. För att ge barn en god start i livet vad gäller språk och läsning bör de familjestödjande och läsfrämjande metoderna stärkas och bli hållbara över tid.

Skolbibliotek som funktion

Skolan behöver en utbyggd, välfinansierad och med pedagogiken integrerad skolbiblioteksverksamhet. Varje elev i grundskola och på gymnasiet ska ha likvärdig tillgång till en välfungerande skolbiblioteksverksamhet. Utbildade bibliotekarier, rätt utrustning och medier, ändamålsenliga lokaler samt stöd från ledningen bidrar klart till bättre målresultat för eleverna. Väl fungerande skolbibliotek är avgörande för att öka likvärdigheten i undervisningen. I dag finns det stora skillnader i landet både vad gäller tillgång till och utformning av skolbiblioteken och det behöver snarast åtgärdas.

En skolbiblioteksverksamhet är inte främst en samling böcker, utan del i en pedagogisk verksamhet med bibliotekarien som nyckelperson. Skolbiblioteksverksamhet är obligatorisk enligt skollagen, och detta måste få större genomslag i praktiken. Kraven i skollagen och läroplanen, liksom Skolinspektionens tillsynsverksamhet, bör skärpas.

Skolbiblioteken ska enligt läroplanen både stärka elevernas språkliga förmåga och deras digitala kompetens, men stöd i informationssökning uteblir på många skolor.

Det behövs mätbara mål, kvalitetskriterier, modeller och nyckeltal för att kunna förbättra och fördjupa skolbiblioteksverksamheten med avseende på pedagogik och organisation för elevernas måluppfyllelse. Det krävs ökad tillgång till utbildade skolbibliotekarier och bättre samverkan med ledning och lärare. Rektorers kunskaper i hur skolbiblioteksfunktionen kan integreras med den pedagogiska verksamheten behöver stärkas. Exempel på nyckeltal som kan vara meningsfulla att beräkna är andelen elever per heltidsanställd skolbibliotekarie.

Skolbibliotekariens profession behöver också stärkas på såväl lokal som regional nivå genom kollegial samverkan, utbildning, ledarskap, mentorskap och nätverk. Kraven och ramverken kring utbildning, bibliotek, medier och kultur ser i dag olika ut och skiljer sig även på statlig, regional och kommunal nivå. Glappen däremellan drabbar inte minst skolbiblioteken. Det finns inget som hindrar att folkbibliotek kombineras med skolbibliotek eller att ett folkbibliotek bedriver sin verksamhet i en närliggande skola. Då är det dock av största vikt att de olika kompetenserna och uppdragen för folkbibliotek respektive skolbibliotek upprätthålls.

Samverkan mellan skolbiblioteken och kommunala eller regionala mediecentraler bör stärkas. Verksamhetens medieförsörjning behöver byggas ut både analogt och digitalt. Med nationella licenser och gemensamma digitala skolbibliotekstjänster ges goda förutsättningar att jämna ut och öka skolbibliotekens mediebestånd och likvärdighet. Detta har god förutsättning att lyckas i samband med uppbyggandet av ett nationellt digitalt bibliotek. Genom resursbiblioteken för de nationella minoriteterna och urfolket samerna ska stödet till landets skolbibliotek förbättras.

Sammantaget kan konstateras att skolbiblioteksverksamheten inte är tillräckligt utbyggd, finansierad och integrerad med skolan. Detta drabbar likvärdigheten inom skolvärlden, och i förlängningen inom samhället. Behovet av åtgärder är akut, inte minst mot bakgrund av det samlade vetenskapliga stödet för att elevernas kunskap, lärande och bildning stärks med en välfungerande skolbiblioteksverksamhet.

Universitets- och högskolebibliotek

Stora omställningar har gjorts inom högskolebiblioteken och en allt större andel medier är endast tillgängliga digitalt. Genom samordning av förhandlingen av e-resurser, det så kallade Bibsam-konsortiet som administreras av KB, har en digital transformation från tryckta medier till digitala kunnat genomföras.

Biblioteken integreras i varierande grad i lärosätenas undervisning och forskning. Många högskolor har varit framgångsrika i stödet till undervisningen och inte minst till distansstudenter när biblioteken bistår med studenternas flexibla, fysiska och digitala lärmiljöer. Det är vanligt att i bibliotekslokalerna även erbjuda läranderesurser som stöd i akademiskt skrivande, språkverkstad och it. Högskolebiblioteken kan tjäna som förebild för andra utbildningsbibliotek.

Kopplingen till gymnasiebiblioteken är viktig för de blivande högskolestudenterna. Samverkan mellan högskolebiblioteken oavsett deras storlek är av central betydelse. Mindre högskolebibliotek behöver stärkas och få bättre och mer likvärdig tillgång till e-resurser, vetenskapliga tidskrifter och andra digitala media än i dag.

Högskolebiblioteken kan få större ansvar att medverka i tillgängliggörandet av nätbaserade kurser, anpassade till det egna lärosätets studenter. Det snabbt ökande utbudet av storskaliga, öppna och nätbaserade kurser ställer nya krav på urval och kvalitetskontroll, där biblioteken kan bidra. I många fall är högskolebiblioteken ansvariga för lärosätets läroplattform och har nära samverkan med den högskolepedagogiska utvecklingsverksamheten.

Vuxenutbildning

Den vuxenutbildning som bedrivs vid landets folkhögskolor, Komvux och svenska för invandrare har stor betydelse både för samhället och för alla de individer som behöver en ny chans i arbetsliv eller utbildning. En viktig målgrupp är nyanlända och personer med funktionsnedsättning. Studieförbunden ingår också som en väsentlig del i det livslånga lärandet. Nu gällande biblioteks- och skollag innefattar inte vuxenutbildningens bibliotek och utbildningsanordnare inom folkhögskola, Komvux, SFI och studieförbund har inget krav på biblioteksverksamhet. Vuxenutbildningens biblioteksverksamhet måste tydliggöras i kommande revideringar av biblioteks- och skollag så att kommunerna som formellt ansvariga inkluderar bibliotekstjänster i upphandlingar av vuxenutbildning.

Biblioteken inom vuxenutbildningen bör få en generell och permanent kraftig upprustning som pedagogisk resurs för både lärare och studenter.

Det saknas i dag en samlad överblick och organisation, vilket riskerar leda till att eleverna får en ojämn tillgång till bibliotekservice. Vuxenutbildningens biblioteksbehov behöver kartläggas och få en samlad upprustning. Utan att ha resurser eller det formella uppdraget har folkbiblioteken ofta tagit på sig uppgiften att vara de vuxenstuderandens lokala biblioteksresurs. Folkbiblioteken har redan en stor betydelse för både det informella och det formella lärandet och är en naturlig studieplats. Det behövs ett stärkt samarbete mellan vuxenutbildning och folkbibliotek, men resursfrågan bör tydliggöras.

Biblioteken inom vuxenutbildningen bör få en generell och permanent kraftig upprustning som pedagogisk resurs för både lärare och studenter. Lärare inom vuxenutbildningen, kommunalt, SFI och folkhögskolorna, behöver biblioteksstöd och kompetensutveckling inom områden som specialpedagogik, svenska som andraspråk och vuxenpedagogik. De behöver redskap att hantera en diversifierad grupp elever. Eleverna behöver tillgång till relevant litteratur. Därför krävs åtgärder för bättre tillgång till litteratur också digitalt, samtidigt som eleverna behöver tillgång till målgruppsanpassad litteratur. Den nationella biblioteksmyndigheten bör tillsammans med regionbiblioteksverksamheten och folkbildningen utveckla förslag till möjlig utbyggnad av biblioteken inom vuxenutbildningen, inte minst inom folkhögskolorna.

Medie- och informationskunnighet

Biblioteken har en betydelsefull uppgift i att stärka människors medie- och informationskunnighet (MIK). Biblioteken utvecklar kontinuerligt pedagogiska metoder för att kunna stödja både vuxna och barn i att behärska, förstå och kritiskt förhålla sig till digitalt innehåll och hur informationssökningar påverkas av sökmotorer och algoritmer. Den digitala utvecklingen går snabbt och för att kunna upprätthålla och utveckla

en egen kunskap måste biblioteken satsa på kompetensutveckling i syfte att tillsammans med andra skapa bättre medie- och informationskunnighet.

Undervisning i MIK behöver integreras i läsfrämjande arbete med barn- och ungdomslitteratur, skönlitterära texter, facklitteratur, ljud och bild samt vetenskaplig och konstnärligt material inom det vidgade textbegreppets ram. Med denna utgångspunkt får biblioteken en central roll att stärka användarna. Bibliotekens roll måste synliggöras, förtydligas och stärkas ytterligare, så att människor känner till och kan ta del av bibliotekens pedagogiska erbjudanden inom MIK-området. ▶

Några slutsatser

Skolan behöver en utbyggd, välfinansierad och med pedagogiken integrerad skolbiblioteksverksamhet.

Det krävs ökad tillgång till utbildade skolbibliotekarier och bättre samverkan med skolledning och lärare.

Vuxenutbildningens biblioteksverksamhet måste tydliggöras i kommande revideringar i biblioteks- och skollag.

Biblioteken inom vuxenutbildningen bör få en generell och permanent kraftig upprustning som pedagogisk resurs för både lärare och studenter.

Mindre högskolebibliotek behöver få bättre och mer likvärdig tillgång till e-resurser, vetenskapliga tidskrifter och andra digitala medier än i dag.

Bibliotekens verksamhet för att ge människor handledning om hur man hanterar digitala verktyg och värderar information och källor ska utvecklas och stärkas.

Forskning

MEDEL *Stärk biblioteken som en del av forskningens infrastruktur och möjliggör öppen tillgång till vetenskapliga resultat från all offentligt finansierad forskning*

Inledning

Forskningsbiblioteksverksamhet är en central del i forskningens infrastruktur. Traditionellt har bibliotekens uppdrag varit informationsförsörjning: att samla, katalogisera och tillhandahålla informationsresurser för moderorganisationens forskare och studenter. Forskningsbiblioteken hanterar digitala medier men har även omfattande fysiska samlingar, inte minst på specialbiblioteken. På nationell nivå saknas emellertid en helhetssyn över forskarnas behov av dessa samlingar. Om forskningsbiblioteken endast utgår från sina egna behov finns det risk för gallring av vissa utländska vetenskapliga publikationer. En nationell plan för långsiktig tillgång till fysiska samlingar behöver utarbetas.

När det gäller licensierade digitala resurser är forskarnas åtkomst ojämn. Tillgången till tidskrifter och böcker i digital form varierar kraftigt beroende på vilket lärosäte eller forskningsinstitut användaren är knuten till. Det kan vara ett par tusen publikationer vid små specialiserade högskolor och upp till flera hundra tusen vid de stora universiteten. Den forskare eller utredare som inte är knuten till något lärosäte har ofta svårt att få tillgång till aktuella forskningspublikationer. Detta beror på inlåsningseffekter och höga licenskostnader.
Den vetenskapliga publiceringen kan beskrivas som ett oligopol där de stora kommersiella vetenskapliga förlagen har en helt dominerande roll. Vetenskapssamfundet måste få kontroll över publiceringen av sina egna forskningsresultat och samtidigt möjlighet att begränsa de totala kostnaderna för vetenskaplig publicering. Biblioteksväsendet måste medverka till att bryta den utveckling som i dag innebär att förlagen kan ta betalt mångfaldigt för sina tjänster. Forskningsbibliotekens arbete med och strävan mot öppen tillgång är en avgörande framtidsfråga för vetenskapen.

Via digitaliseringen genomgår den vetenskapliga kommunikationen stora förändringar. Kanalerna för att sprida forskningsresultat har mångfaldigats. Nya möjligheter att såväl producera som att söka och ordna vetenskaplig information har uppkommit. Biblioteken kan skapa egna former för öppen publicering, med egen förlagsverksamhet och redaktionskommittéer som bidrar till kvalitetssäkring. Vetenskaplig publicering är en av forskningsbibliotekens huvuduppgifter och uppdraget måste ges ett ännu större utrymme.

Universitets- och högskolebiblioteken

Ökningen av digitala medier och utvecklingen mot öppen vetenskap har gett högskolebiblioteken nya uppgifter som rör forskningsinformation och stöd till lärosätenas strategiska utveckling.

Bibliotekens drivkraft att tillhandahålla de tjänster som efterfrågas av vetenskapssamhället är stark. Exempel på detta är ansvar för lärosätets publikationsdatabaser, att registrera och kvalitetssäkra uppgifter om de publikationer som produceras och att utifrån dessa metadata analysera den samlade publiceringen inom organisationen.

Det krävs specifik kompetens för bibliotekarier som verkar inom lärosätenas forskarmiljö för att högskolebiblioteken ska kunna uppfylla sin roll. Högskolebiblioteksverksamhetens verksamhet bör fortsätta att integreras i lärosätenas forskning, i den riktning som har påbörjats. Bibliotekens förutsättningar att stödja forskarna måste stärkas.

Specialbibliotekens stöd till forskning

Avancerad forskning bedrivs inte enbart vid universitet- och högskolor, utan också vid myndigheter och på företag. Specialbiblioteken och de samlade informationsresurserna vid dessa institutioner måste ses som en del av den samlade forskningsmiljön. Även sjukhusbibliotek, myndighetsbibliotek, museibibliotek och andra specialbibliotek arbetar för att tillhandahålla informationsresurser och på andra sätt stödja forskare och profession.

När tryckt material digitaliseras och licensbaserat material omvandlas till öppet tillgängligt sker en viktig förändring. Då är användarna inte längre begränsade till att ta del av information och kunskap via de fysiska lärosätenas databaser. Specialbibliotekens bidrag har stor betydelse för högkvalitativ forskning, kunskapsspridning och den högre utbildningen. Specialbiblioteken kan växa som resurs och kanal för öppen vetenskap och bör samverka med högskolebiblioteken enligt intentionen i bibliotekslagen. De offentligt finansierade specialbibliotekens kompetenser och samlingar ska vara tillgängliga för alla.

Öppen vetenskap

Alla hinder för öppen tillgång till den offentligt finansierade forskningen måste undanröjas. Detta är en global rörelse. Unesco betonar att öppen tillgång till vetenskapliga publikationer är av grundläggande betydelse för att uppnå FN:s hållbarhetsmål. Den svenska regeringens uttalade mål är att alla vetenskapliga publikationer och forskningsdata som är resultat av offentligt finansierad forskning så snart som möjligt, men senast år 2026, ska vara omedelbart öppet tillgängliga. Målet innebär att alla dagens vetenskapliga tidskrifter omvandlas från låsta prenumerationsbaserade till öppet tillgängliga utifrån från de vetenskapliga disciplinernas olika villkor. Detta ska ske genom att redan använda resurser för tidskriftsprenumerationer ställs om till att stödja hållbara affärsmodeller för öppet tillgänglig publicering. Alla intressenter inom vetenskaplig publicering bör samarbeta – särskilt lärosäten, forskningsinstitut, finansiärer, bibliotek och förlag – för en snabb och effektiv övergång.

Det finns en stor potential i all inlåst data som forskare producerar. Frågan om fria forskningsdata kan dock vara både etiskt och tekniskt problematisk och utvecklingsarbetet kräver stora resurser. En viktig men synnerligen svår uppgift är att samla och ordna forskningsdata så att de kan återanvändas av andra forskare. Bibliotekarierna vid forskningsbiblioteken har kompetens att utföra denna uppgift, men måste få resurser och möjligheter att organisera och hantera verksamheterna med öppna forskningsdata. Utöver detta krävs att biblioteken arbetar nära tillsammans med andra delar av lärosätet, exempelvis jurister, it-specialister och arkivarier.

När forskningsresultat är öppet tillgängliga och inte längre inlåsta bakom betalväggar ökar möjligheterna för alla grupper i samhället att ta del av och använda forskningen i sin kompetensutveckling och dagliga verksamhet. På så sätt går det att fatta beslut på vetenskaplig grund, till exempel inom hälso- och sjukvård, industri, näringsliv och skola. Genom ett öppet vetenskapssystem, i kombination med vetenskaplig kunnighet, kan det skapas redskap att möta kunskapsresistens och filterbubblor. ▶

Några slutsatser

Forskningsbibliotekens arbete med och strävan mot öppen tillgång är en avgörande framtidsfråga för vetenskapen.

Alla hinder för öppen tillgång till den offentligt finansierade forskningen måste undanröjas.

Biblioteksväsendet måste medverka till att bryta den utveckling som i dag innebär att förlagen kan ta betalt mångfaldigt för sina tjänster.

Vetenskaplig publicering är en av forskningsbibliotekens huvuduppgifter och uppdraget måste ges ett större utrymme.

De offentligt finansierade specialbibliotekens kompetenser och samlingar ska vara tillgängliga för alla.

Genom ett öppet vetenskapssystem skapas redskap att möta kunskapsresistens och filterbubblor.

Nationella digitala bibliotekstjänster

MEDEL *Tillgängliggör så mycket information och litteratur som möjligt fritt och digitalt för alla*

Inledning

Digitaliseringen av biblioteksverksamheten är en del av hela samhällets digitalisering, där Sverige strävar efter att vara världsledande. Inte bara kulturarvet, utan nationens hela kunskapsarv, ska så lätt och fritt som möjligt vara digitalt tillgängligt för hela befolkningen. Därmed uppkommer nya bearbetningsmöjligheter och användningsområden för den samlade kunskapen. Utöver kulturarvet i litteraturen krävs tillgång också till kunskapen i digitaliserade dagstidningar, tidskrifter, audiovisuellt material, utredningar och riksdagstryck.

Det finns ingen anledning för Sverige att ligga efter andra länder vad gäller digitala bibliotekstjänster. Här krävs stora insatser och en tydlig plan för att Sverige ska kunna återta en position i nivå med landets ambitioner och uttalade mål. I Norge är så gott som alla böcker och tidningar på norska digitalt tillgängliga genom den nationella digitala bibliotekstjänsten. En liknande utveckling pågår i många andra europeiska länder.

Sverige bör under en tioårsperiod digitalisera det mesta som har getts ut i landet. Detta kräver en nationell plan som bygger på tre spår: system för efterfrågestyrd digitalisering, vad som behöver bevaras, och vilka samlingar som bör digitaliseras mer planmässigt (exempelvis dagstidningar). En kraftsamling kring bibliotekens digitalisering måste ske omgående. Det kommer att krävas inledande åtgärder av engångskaraktär för att digitalisera innehåll. Därefter behövs en kontinuerlig organisation och finansiering för förvaltning av tekniska plattformar och rättighetsklarering.

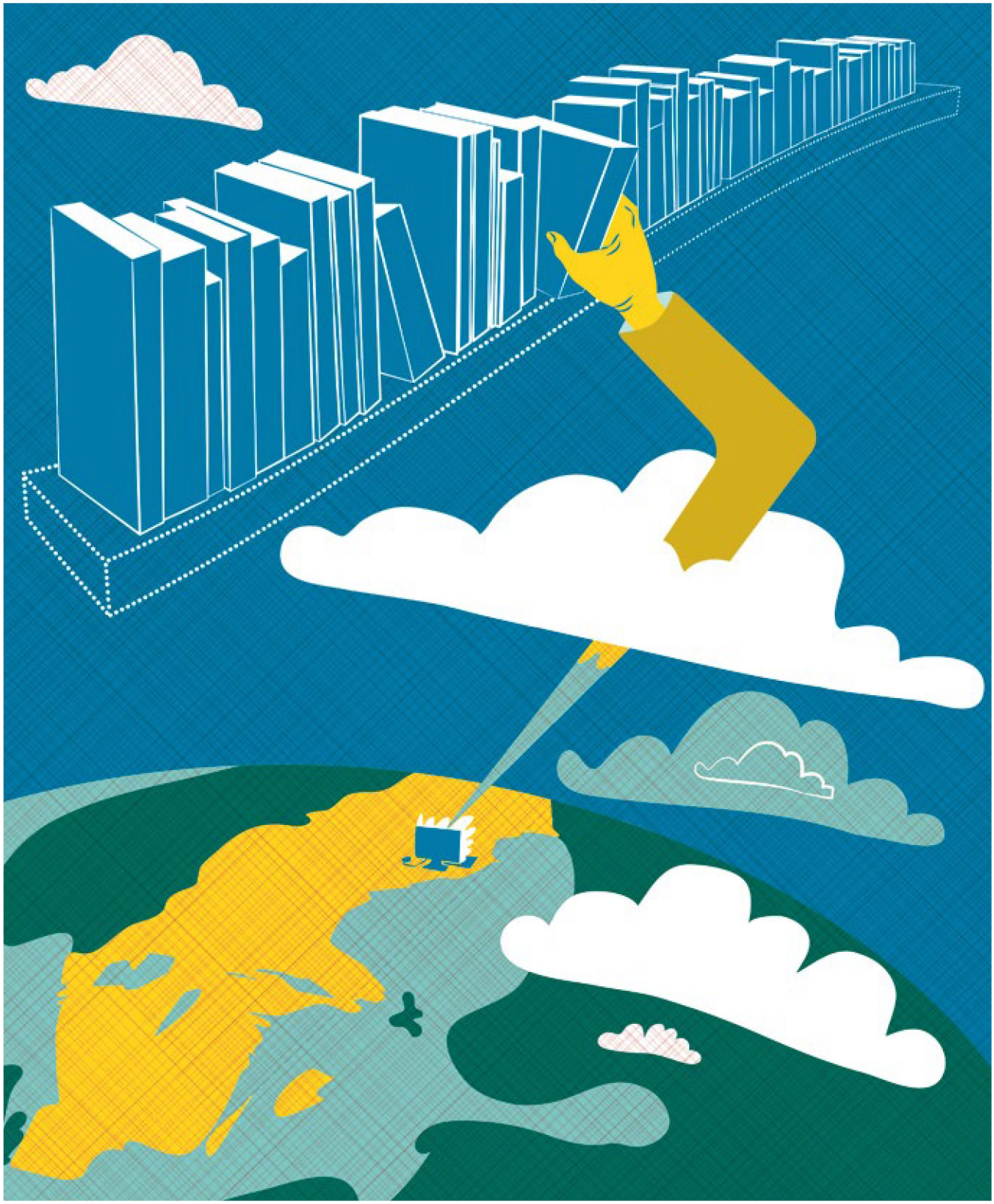
För det demokratiska samhället, invånarnas bildning och forskningen behöver mänsklighetens samlade vetande vara tillgängligt, öppet och bearbetningsbart via gemensamma digitala tjänster. Den som vill ta reda på något i dag använder någon av nätets kommersiella sökmotorer men behöver också nå bibliotekens innehåll. Användarnas upplevelser av bibliotekstjänsterna ska minst kunna möta mediemarknadens utbud.

Gemensamma tjänster

Sverige bör liksom våra nordiska grannar och andra länder bygga gemensamma nationella digitala bibliotekstjänster anpassade för olika målgrupper, exempelvis för barn eller nationella minoriteter. Digitalisering är grunden för användarnas utvecklade tillgång till kultur- och kunskapsarv. I digitaliseringen ligger också nyckeln till förändring och utveckling av bibliotekens uppgift och roll i samhället. Om biblioteken ska behålla och öka sin relevans hos användarna är digital tillgänglighet den mest centrala frågan. Bibliotekens resurser måste göras tillgängliga för användarna utifrån det sätt de söker kunskap i dag.

Biblioteken ska fortsätta att utveckla söktjänster och metadata för att tillgängliggöra sina samlingar. De som i dag söker med hjälp av biblioteken är hänvisade till att använda sig av många olika, icke kompatibla databaser. Biblioteksutvecklingen måste bygga på vad som redan finns och hur användarna redan gör. Användarperspektivet måste ges företräde genom ett nationellt bibliotekskort som gäller vid landets samtliga bibliotek, sökordsoptimering, länkade data, användning av och anknytning till existerande söktjänster och kollaborativa lösningar som till exempel Wikimedia.

Ambitionen ska vara att användaren lätt kan komma till bibliotekens resurser genom en övergripande sökfunktion. Det digitala biblioteket finns i skyn, men användaren har också tillgång till det fysiska biblioteket med sina samlingar och aktiviteter. Digital guidning som Fråga biblioteket eller Chatta med en bibliotekarie leder till både digitala och analoga medier. Bibliotekarier i det fysiska lokala biblioteket visar också in i gemensamma digitala samlingar. Dessa kan erbjuda läsning digitalt eller på papper för barn och unga, e-böcker och ljudböcker för vuxna samt ett digitaliserat litterärt kultur- och kunskapsarv. Detta inkluderar böcker, tidningar och tidskrifter på de nationella minoritetsspråken, ett kraftigt breddat utbud av medier på de stora invandrarspråken och ett digitaliserat kulturarv i samverkan med andra ABM-myndigheter (arkiv, bibliotek, museer). Hit hör även historiska radio- och tv-program, tillgång till forskningspublikationer och

en koppling till medier i världen utanför Sverige.

Dessa ambitioner ställer krav på ett antal åtgärder som preciseras ytterligare i avsnittet om nationalbibliotekets uppgifter. Den nationella biblioteksmyndigheten kan tillsammans med MTM (vad gäller tillgänglighet) ha ett samlat ansvar utan att vara ensamma genomförare och utvecklare. Delaktighet och ett brett samarbete är att föredra.

Biblioteken ska vara en del av hela samhällets digitaliseringsstrategi och ingå i de centrala samhällsinstanser som leder denna del av förflyttningen till ett nytt informations- och kunskapssamhälle. Därmed bidrar biblioteken också till att motverka ett digitalt utanförskap. Biblioteken ska vara en av de främsta instanser som medverkar till att mänsklighetens samlade kunskaps- och kulturarv digitaliseras, tillgängliggörs och bevaras.

När samlingarna väl har digitaliserats uppkommer helt nya möjligheter till sökning, användning och bearbetning av nationens samlade kunskaper. Användarna ska kunna leta efter information i en samling genom att utan dröjsmål specificera sina informationsbehov i en språkdräkt som passar dem. De ska utan mellanhänder eller kataloguppgifter kunna komma i direkt kontakt med informationskällorna och få ett resultat med en gång. Detta gör bibliotekens kunskapsmodeller potentiellt mer användbara än någonsin. När vårt samlade kultur- och kunskapsarv gjorts digitalt tillgängligt också som ostrukturerade data från många källor uppstår helt nya möjligheter att med hjälp av självlärande söksystem och artificiell intelligens se mönster och foga samman ny kunskap.

I en nära framtid är det rimligt att en sökning på internet leder till kunskap som antingen direkt kommer från bibliotekens samlingar, eller som är paketerad genom tredje part men som refererar till bibliotekens tjänster i syfte att bidra till trovärdighet. Detta innebär att biblioteksväsendet följer användarna och ser till att finnas till hands där de finns snarare än att vänta på att användarna ska komma till biblioteket. Den nationella biblioteksmyndigheten bör vara en samlande källa för etablerad och vederhäftig kunskap.

Historiska samlingar

Litteraturbanken har i samverkan med andra aktörer låtit digitalisera en del av den svenska litteraturen från tiden kring förra sekelskiftet och arbetar för fri tillgänglighet till det litterära kulturarvet. Litteraturbankens uppbyggnadsfas är avslutad, vilket innebär att arbetet med digitalisering skulle kunna ökas. Det krävs en permanent statlig finansiering för att säkra verksamheten.

De radio- och tv-sändningar som har bevarats sedan slutet av 1970-talet behöver bli tillgängliga inom hela biblioteksväsendet. Viktiga delar av 1900-talets audiovisuella kulturarv, utöver det som har sänts i radio- och tv, behöver också digitaliseras och tillgängliggöras. De analoga audiovisuella samlingarna ligger i dag spridda hos olika arkiv, museer och bibliotek. Ur ett demokratiskt och källkritiskt perspektiv är stora delar av dessa samlingar särskilt värdefulla, eftersom de speglar vad som faktiskt har hänt och vad som verkligen sagts. När tekniken gör det möjligt att manipulera ljud och bild blir det ovärderligt att icke manipulerbart källmaterial bevaras och skyddas. För att rädda 1900-talets audiovisuella kulturarv krävs att kulturarvsinstitutionernas bevarandeuppdrag samordnas och den nationella biblioteksmyndighetens roll tydliggörs och stärks. Många inspelningar går snart förlorade om inget görs. För en del informationsbärare, till exempel magnetband, finns ett begränsat tidsspann för överföring av informationsinnehållet eftersom bärare och uppspelningsutrustning har en begränsad livslängd. Det enda kända sättet att långsiktigt bevara och tillgängliggöra samlingar som hotas av nedbrytning är digitalisering. Det krävs därför ett uttalat övergripande och samordnande ansvar för digitalisering av audiovisuellt material.

E-böcker

Skillnaderna mellan bibliotekstypernas förutsättningar inom det digitala medieområdet bör överbryggas. Folkbiblioteken behöver komma ikapp högskolebiblioteken beträffande tillgängliggörande av digitala medier. Folkbiblioteken behöver också kunna beräkna kostnaderna för sin e-boksutlåning och bryta beroendet av en enda leverantör som tillhandahåller e-böcker, innehåll, marknadsplats och infrastruktur.

Biblioteken bör ges möjlighet att konkurrensutsätta upphandlingen av e-bokstjänster och bredda utbudet. Det behövs en nationell samordning och finansiering av e-boksupphandling för folkbiblioteken och skolbiblioteken. Systemen hänger samman och kräver ett gemensamt ägarskap och en samordnad förvaltning.

Användarens integritet måste skyddas vid förmedlingar av e-böcker. Biblioteken måste ha kontroll över de användardata som leverantörer av tjänster har tillgång till och som kan användas för riktad marknadsföring. Den sekretess som gäller för biblioteken beträffande vilken litteratur som lånas av enskilda personer måste bibehållas och försvaras.

Digital inlåsning

Digitaliserade samlingar bör i största möjliga utsträckning vara fritt tillgängliga för användarna genom biblioteken. Bibliotekens resurser och arkiv måste kunna komma till användning. Nästan all information som skapas i dag är digitalt född, såväl böcker som tidskrifter, tidningar och vardagstryck, liksom ljud och bild. Tidigare fanns en lagstiftning och en etablerad praxis som möjliggjorde spridning i form av till exempel fjärrlån och reproduktion i form av mikrofilm. Nu har digitaliseringen medfört en inlåsning som måste brytas.

Utökade avtal bör göra det möjligt att tillgängliggöra digitaliserade dagstidningar och tidskrifter också på folkbiblioteken. För att detta ska bli verklighet krävs gemensam förhandlingsstyrka och organisation på bibliotekssidan, liksom ny nationell finansiering. Den huvudsakliga vägen att öppna tillgången till tidigare inlåsta medier bör vara förhandlingar, avtal och ersättning till upphovsmännen. Den digitala inlåsning som finns i dag, inte bara av tidningar och tidskrifter, utan också av radio- och tv-program behöver bytas till sin motsats.

Avtalslicenser

Biblioteken ska betala upphovsrättsinnehavarna för användning, med respekt för en fungerande marknad. Biblioteken bör ha en egen, samlad förhandlingsorganisation och prismodell för e-böcker, ljudböcker, AV-medier och nätbaserade medietjänster. Prismodellen kan innebära en differentiering mellan äldre och nyare material och biblioteksanvändarna kan behöva acceptera en tröghet i utlåningen av de allra nyaste e-böckerna och ljudböckerna. De nya böcker som fått kultur- eller distributionsstöd bör distribueras och tillgängliggöras digitalt redan vid utgivning.

Uppbyggnad av nationella digitala bibliotekstjänster

Uppbyggnaden av nya tjänster bör ske systematiskt och i etapper. Det krävs en verksamhet för konvertering av information från analog till digital form av böcker, tidningar och tidskrifter. Detta material, med bidrag från hela biblioteksväsendet och AMB-sektorn, måste göras sökbart och användbart på gemensamma plattformar för olika målgrupper. Rättigheterna till materialet måste klareras. I en första omgång kan tjänster göras tillgängliga för läsning som e-böcker eller ljudböcker för allmänheten. En målgrupp som först skulle kunna få tillgång till digitaliserade medier på sina egna språk är de nationella minoriteterna och urfolket samerna. I nästa fas öppnas det digitala kunskapsarvet successivt upp för helt nya användningsområden och bearbetningsmöjligheter med AI och annan teknik.

För att uppnå högre kvalitet, innovation och effektivitet krävs ökad grad av gemensam drift och standardisering. Verksamheter på lokal nivå ska inte dubblera arbetet när gemensamma lösningar är bättre och mer kostnadseffektiva. Det finns ett antal tänkbara komponenter inom bibliotekens digitala infrastruktur som skulle kunna ingå i det som tillhandahålls av en nationell biblioteksmyndighet. Det gäller en nationell katalog, ett nationellt bibliotekskort, plattform för webbplatser, central datalagring och ramavtal för licensierat innehåll.

Sammanfattningsvis betyder detta att den nationella biblioteksmyndigheten bör få i uppdrag att ta fram en ny digital biblioteksplattform för läsning till olika målgrupper, sköta driften och försörja tjänsten med innehåll genom upphandling och avtalslicenser. Tjänsten ska kunna integreras i de publika bibliotekens verksamhet och utvecklas och kureras i samverkan. Den nationella biblioteksmyndigheten bör även utveckla digitala kunskapsarvstjänster, sökfunktioner samt samla och tillgängliggöra data för forskning och allmänhet. Behov och organisation utvecklas närmare i utredningens rapport Biblioteket i skyn. ▶

Några slutsatser

Sverige bör liksom våra nordiska grannar bygga gemensamma nationella digitala bibliotekstjänster anpassade för olika målgrupper.

Sverige bör under en tioårsperiod digitalisera det mesta som har getts ut i Sverige.

Inte bara kulturarvet, utan nationens hela kunskapsarv i böcker, tidningar och offentligt tryck ska vara digitalt tillgängligt för hela befolkningen.

Biblioteken ska vara en del av hela samhällets digitaliseringsstrategi och en av de centrala samhällsinstanser som leder förflyttningen till ett nytt informations- och kunskapssamhälle.

Den stränga sekretess som gäller för biblioteken beträffande vilken litteratur som lånas av enskilda personer måste försvaras.

Utveckla digitala kunskapsarvstjänster och sökfunktioner för att tillgängliggöra data för forskning och allmänhet.

Gemensam infrastruktur

MEDEL *Stöd och stimulera de publika biblioteken med effektiva och samverkande nationella och regionala biblioteksfunktioner och välutbildade bibliotekarier*

Inledning

En fungerande, grundläggande infrastruktur för det svenska biblioteksväsendet är garanten för allas lika tillgång till medier, oavsett vem man är eller var man bor. De nationella och regionala nivåerna ska verka stödjande, inte styrande, för de användarnära publika biblioteken. Samverkan mellan alla bibliotekstyper och nivåer är nödvändigt för att användarna ska få tillgång till de medier och tjänster som de har behov av. Alla biblioteks mediebestånd ställs till användarnas förfogande via digitala tjänster och fjärrlån, vilket också ställer krav på ett gemensamt ägande och en samordnad förvaltning.

Tillsätt skyndsamt en utredning för att reformera och modernisera den nuvarande pliktlagstiftningen.

Samverkan inom och mellan de olika nivåerna i biblioteksväsendet behöver utvecklas. Myndigheterna inom hela ABM-området bör stärka sitt samarbete för att lösa gemensamma uppgifter, till exempel inom Digisam-samarbetet.

Den regionala biblioteksverksamheten behöver ha en stark ställning inom kultursamverkansmodellen för att kunna ge det stöd åt folkbiblioteken som de kan förvänta sig och behöver. Det är viktigt att här utgå från både de kulturpolitiska målen och bibliotekslagen.

Utöver medieförsörjningen kan en god nationell biblioteksinfrastruktur ägnas åt det som är gemensamt för biblioteken och som är ineffektivt att utveckla lokalt, exempelvis fortbildning och tekniska system. Gemensamma digitala lösningar kan användas av många bibliotek. Användarna förväntar sig att bibliotek kommunicerar med varandra och erbjuder likartade tjänster. Den tekniska infrastrukturen inom bibliotekssektorn är i dag splittrad och resurskrävande. Det behövs mer samordnade lösningar.

Samverkan ska leda till ökad effektivitet och jämlikhet, men inte frånta huvudmannen ansvar eller beslutsmandat. Den svenska biblioteksstrukturen följer av bibliotekslagen och förvaltningsindelningen. De olika bibliotekens huvudmän ansvarar för att lagarna efterföljs. De kan tilldela sina bibliotek egna uppdrag.

Skolbibliotek och högskolebibliotek ingår i respektive huvudmans infrastruktur, men är också en del av ett samlat biblioteksväsen. De är delar av en kedja utbildningsbibliotek i det livslånga lärandet och spelar stor roll för den pedagogiska verksamheten och utvecklingen. Högskolebiblioteken får en växande uppgift i att stödja forskning, publicering och spridning av forskningsresultat.

Den nationella biblioteksmyndigheten

Den myndighet som regeringen bestämmer ska ha en nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet.
(18 § i Bibliotekslagen)

Kungliga biblioteket nämns inte specifikt i bibliotekslagen. Det är regeringen som beslutar vilken myndighet som ska ha det uppdrag som lagen nämner, vilken i dag alltså är KB. Uppgiften att stödja hela det allmänna biblioteksväsendet i rollen som nationalbibliotek behöver utökas och förtydligas. Detta utvidgade uppdrag utförs med effektivitet och kontinuitet bäst av den existerande myndigheten.

Det behövs ett nära och förtroendefullt samarbete mellan de nationella myndigheter som hanterar arkiv- och biblioteksfrågor. Avgörande för framgång är också att de olika departement som hanterar biblioteksfrågor samverkar. Möjligheten att omvandla Kungliga biblioteket från en *enrådsmyndighet* med insynsråd till en *styrelsemyndighet* bör prövas. En bred representation ur det svenska samhället, kultur och bibliotekssfären skulle kunna bidra till ökad insyn och ändamålsenlig styrning. Även om regeringen pekar ut en särskild myndighet som den nationella biblioteksmyndigheten behöver inte alla tjänster utföras inom denna myndighet. Uppgifter kan upphandlas på marknaden eller delegeras till olika samverkande grupper av bibliotek eller noder för särskilda uppgifter.

Möjliga uppgifter för den nationella biblioteksmyndigheten

Utveckling av metadataanvändning och Libris

Metadata utgör viktiga beståndsdelar i bibliotekens infrastruktur. Tillgång till bra metadata är nödvändigt för samlingsbyggande, eftersökning, bevarande och informationsförmedling. Metadata spelar också en central roll i samarbetssträvanden mellan kulturinstitutioner och i kontakter med externa aktörer som förlag och Wikimedia.

Skapa en hållbar och samlad struktur för bibliotekarieprofessionens kontinuerliga kompetensutveckling genom inrättandet av ett oberoende fortbildningsinstitut för bibliotekarier.

KB ansvarar för den nationella databasen Libris. Alla bibliotek ska kunna delta i samarbetet. Genom Libris synliggörs bibliotekens medieinnehåll via metadata som är fria och delbara. Samarbetet i Libris ska drivas och samordnas på ett för alla parter effektivt sätt. Metadataområdet utvecklas nu starkt som en naturlig följd av samhällets och mediernas digitalisering. Det manuella beskrivningsarbetet behöver minska till förmån för återanvändning av metadata som redan finns hos producenterna. Med hjälp av nyare teknik, till exempel artificiell intelligens (AI), och fler automatiserade processer kan skapandet och hanteringen av metadata bli betydligt mer effektivt än i dag. Den nationella biblioteksmyndigheten ska samordna och driva detta utvecklingsarbete, i egen regi eller genom upphandling. Arbetet kommer att kräva utbildningsinsatser och stöd för avtal och licensiering.

Förmedling av bidrag

Bidrag för drift och utveckling av gemensamma bibliotekstjänster bör fördelas av den nationella biblioteksmyndigheten. Den ska kunna ge regionala biblioteksverksamheter och kommunala bibliotek ansvar och resurser för utveckling av nationella lösningar som kan komma alla till del. Lokalt utvecklade och framgångsrika tjänster bör kunna bli nationellt tillgängliga genom starka lokala noder, statlig finansiering eller konsortiebildningar. Biblioteksmyndigheten kan till exempel förmedla uppdrag och resurser till ett eller flera kommunala bibliotek om en nationell digital tjänst för barn.

Den nationella biblioteksmyndigheten ska kunna fördela och följa upp bidragsmedel för långsiktig och strategisk biblioteksutveckling. I de nordiska länderna ligger liknande utvecklingsmedel på en betydligt högre nivå än i Sverige, som bör anpassa sig till den nordiska nivån. Myndigheten bör ha särskilda anslag att förmedla till professionsnära forskning och utveckling.

Gemensamma digitala bibliotekstjänster

Webplattform, teknisk utveckling, förhandling och licensieringar ska vara den nationella biblioteksmyndighetens ansvar. Myndigheten bör:

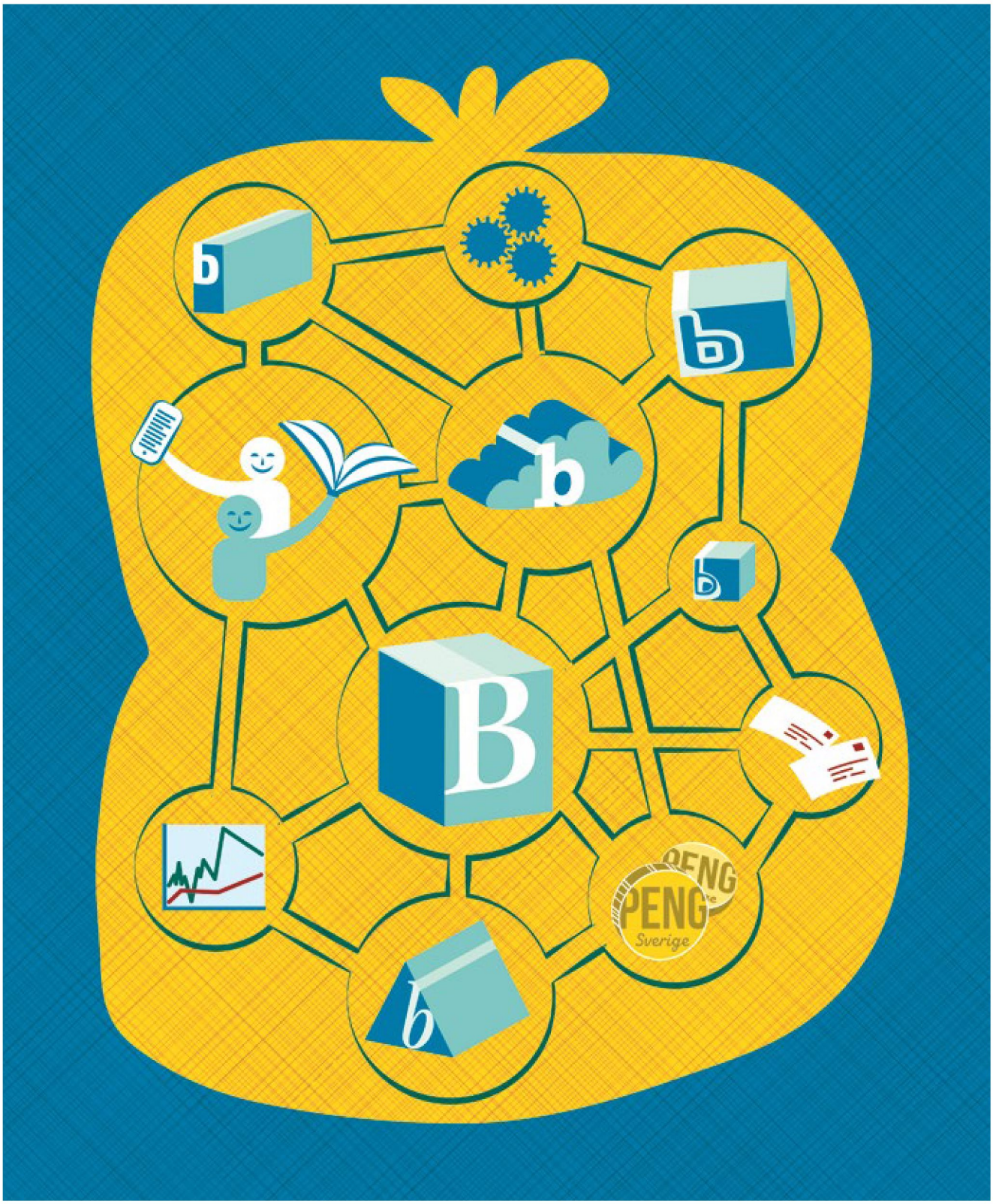
- ansvara för att utveckla eller tillgängliggöra en universell sökfunktion för att nå bibliotekens resurser
- tillsammans med andra ABM-myndigheter prioritera och upprätta en plan och ansvara för den storskaliga digitaliseringsverksamhet som krävs för att digitalisera det svenska kunskaps- och kulturarvet
- ansvara för att utveckla, finansiera och sköta driften av de olika tekniska plattformar som krävs för skilda användargrupper
- ansvara för förhandlingar med upphovsmannaorganisationer för att kunna tillgängliggöra de egna digitala samlingarna för bibliotekens användare, samt förhandla rättigheter till databaser, e-böcker, AV- och streamingtjänster för hela det allmänna biblioteksväsendet
- förhandla avtalslicenser för tillgängliggörande av nationalbibliotekets digitaliserade samlingar av medier med ny statlig finansiering

Biblioteksjuridik

Det behövs biblioteksjuridisk vägledning och stöd till hela biblioteksväsendet. Detta bör ske genom den nationella biblioteksmyndigheten, utan att respektive huvudmans formella ansvar frångas. Det finns i dag ingen samlad biblioteksspecifik juridisk kompetens som ett stöd i yttrandefrihets- och upphovsrättsfrågor och andra juridiska frågor som rör biblioteksområdet. Detta leder till att bibliotek som inhämtar råd från olika juridiska instanser agerar olika, även om frågeställningen är lika. Följden blir otrygghet, olika behandling och försvårade möjligheter till kollektivt lärande.

Nationella resursbibliotek och lånecentraler

Enligt bibliotekslagen ska det finnas en eller flera lånecentraler. Dessa utgör stödresurser för samtliga publika bibliotek. KB ansvarar för lånecentralerna som i dagsläget är två: Sveriges depåbibliotek och lånecentral och den nationella

B
PENG
Sverige

mångspråkiga lånecentralen. Det här är en verksamhet som bör utvecklas och stärkas, inte minst i konsultativ inriktning.

De nationella minoriteterna och urfolket samernas bibliotek bör få särskilda uppdrag som resursbibliotek inom sina respektive språkområden, för att kunna ge stöd i medieförsörjning, rådgivning och kompetens. Depåer och lånecentraler bör i samråd koordineras med de nationella minoriteternas och urfolket samernas resursbibliotek.

Fortbildning och kompetensutveckling

Den nationella biblioteksmyndigheten ska samverka med de regionala biblioteksverksamheterna samt universitet och högskolor med utbildning och forskning i biblioteks- och informationsvetenskap. Syftet är att optimera utbudet, inom ramen för en stärkt nationell struktur för fortbildning och kompetensutveckling.

Utvärdering och uppföljning

KB är ansvarigt för Sveriges officiella bibliotekstatistik över de offentligt finansierade biblioteken och följer särskilt de grupper som prioriteras enligt bibliotekslagen. Enligt Läsdelegationen är det lämpligt att det i framtiden finns en tydlig mottagare på nationell nivå som kan agera utifrån att statistiken till exempel visar att barn och unga saknar likvärdig tillgång till biblioteksverksamhet. Den nationella biblioteksmyndigheten, de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna i samverkan följer även hur de lagstadgade biblioteksplanerna utformas och hur de används enligt 18 § bibliotekslagen. Antalet utlån från biblioteken säger endast en liten del om människors faktiska biblioteksanvändning och nationalbiblioteket bör initiera forskning om läsningens effekter. Den nationella biblioteksmyndigheten bör ha ansvar för en kontinuerlig översiktlig omvärldsanalys som beskriver utvecklingen nationellt och internationellt i hela biblioteksväsendet. Denna analys bör också innefatta en regelbundet återkommande uppföljning av den nationella biblioteksstrategin, med mätbara mål samt förslag på åtgärder och eventuella reformer.

Regional biblioteksverksamhet

En stark och kraftsamlande regional biblioteksverksamhet kan ha en avgörande roll och betydelse för utveckling och stöd till folkbibliotek och annan biblioteksverksamhet. Dagens regionala biblioteksverksamheter uppvisar skillnader i resurser och arbetssätt som kan vara en följd av att regionerna skiljer sig åt befolkningsmässigt och geografiskt. Det innebär att arbetet behöver läggas upp på olika sätt samt att kommunerna kan ha olika behov av stöd. Men skillnaderna kan också bero på olika prioriteringar. Ur ett nationellt perspektiv är det avgörande att det regionala stödet till biblioteken är likvärdigt och utgår från folkbibliotekens behov.

Den regionala biblioteksverksamheten finns inom kultursamverkansmodellen. En stark och likvärdig verksamhet förutsätter att huvudmännen tar ansvar för fortsatt utveckling och tillräcklig resurstilldelning. Regionbiblioteksverksamheten bör hänga samman med den regionala indelningens eventuella framtida förändring.

Den regionala biblioteksverksamhetens uppdrag kan innefatta kompetens- och metodutveckling, digital delaktighet, läsfrämjande, medieförsörjning, mångspråksverksamhet, biblioteksservice och samverkan. De regionala biblioteksverksamheterna bör ingå i en samlad struktur för fortbildning tillsammans med nationalbiblioteket och de högskolor som bedriver utbildning i biblioteks- och informationskunskap.

Kommuner och regioner har en självklar och viktig roll i civilförsvar och totalförsvarsplanering. Den regionala och kommunala biblioteksverksamhetens möjlighet att bidra till ett försvar för demokratin är viktigt att beakta i den fortsatta planeringen av totalförsvaret.

De publika biblioteken

Den nationella biblioteksmyndigheten och den regionala biblioteksverksamheten har ett tydligt uppdrag att verka stödjande för de publika biblioteken, alltså de som på olika sätt möter användarna.

Den nationella biblioteksmyndigheten behöver ett tydligare uppdrag att stödja hela biblioteksväsendet med infrastruktur, juridik, metadata, kompetens, utveckling, forskningsstöd och förmedling av bidrag.

Folkbiblioteket är den största, mest besökta och mest spridda kommunala kulturinstitutionen och bidrar därmed till ett levande och attraktivt samhälle. Många folkbibliotek har ställning som lokalt kulturhus. Kommunerna är huvudmän och det ska finnas folkbibliotek i alla kommuner. Olikheterna får vara stora mellan olika folkbibliotek. Eftersom verksamheten ska präglas av lokal identitet och lokala behov är dessa olikheter positiva.

Det kommunala självstyret är liksom finansieringsprincipen viktiga, men *olikheterna* får inte leda till en *icke likvärdig* biblioteksverksamhet. Mindre och små kommuner med sviktande skatteunderlag behöver stöd för att erbjuda en god biblioteksverksamhet. Små biblioteksenheter blir allt mer beroende av samverkan och en ökad digitalisering för att kunna tillhandahålla ett likvärdigt utbud av medier och tjänster.

Bibliotekslagen omfattar folkbibliotek, skolbibliotek, de regionala biblioteksverksamheterna, högskolebibliotek, lånecentraler och det som med en samlingsbeteckning i lagen benämns som övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet. Dessa övriga *specialbibliotek* är en viktig del av biblioteksväsendet.

Bland övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet finns bibliotek vid myndigheter. Det som kännetecknar flera av dessa bibliotek är att de oftast vänder sig både inåt myndigheten och utåt mot externa användare. Huvudmännen ska ha ett tydligt ansvar för samlingarnas existens så att specialbibliotekens verksamhet och samlingar inte riskerar att försvinna. Här finns ofta ett unikt källmaterial och specialbibliotekens samlingar bör ingå i en nationell bevarandeplan. Specialbiblioteken är en resurs i forskningen, i det livslånga lärandet och ingår som delar i ett samlat nationellt bibliotekssammanhang. Verksamheten bör regleras i den berörda myndighetens instruktioner eller regleringsbrev.

Det finns flera *specialbibliotek inom musikområdet*. Dessa kan vara institutionsbibliotek inom en högskola eller folkhögskola med musikinriktning. Det är inte effektivt eller meningsfullt för alla folkbibliotek att ha egna större samlingar av noter och musiktryck som kan möta det lokala musiklivets behov. Fjärrlånen av noter och musiktryck bör därför ske effektivt så att användarna kan få tillgång till denna efterfrågade medieform. Det behövs tillgång till bibliotekariekompetens med inriktning mot musik i det allmänna biblioteksväsendet.

Fängelsebibliotek är bibliotek inom kriminalvårdens anstalter. Interner på skilda fängelser behöver likvärdig tillgång till bibliotek. Detta kräver en utveckling av verksamheten och av medieutbudet även inom mångspråk och tillgängliga medier. Kriminalvårdens personal behöver tillgång till informationsförsörjning och vetenskapliga publikationer inom sitt område.

Sjukhusbiblioteken har i många fall dubbla uppdrag. Dels att förse hälso- och sjukvårdpersonal med bästa tillgängliga kunskap och aktuella vetenskapliga publikationer för att patienterna ska få en god, evidensbaserad vård på lika villkor. Dels att förse patienter med allmänlitteratur och med information om de egna diagnoserna. Likvärdigheten i tillgång måste förstärkas. Kunskapsstöd till all hälso- och sjukvårdspersonal bör ges genom gemensamma licenser och öppen vetenskap.

Behovet av likvärdig tillgång till vetenskapliga resultat är stort inom hälso- och sjukvården. Gemensam upphandling för landsting och regioner garanterar genom sitt basutbud av e-resurser åtkomst till e-tidskrifter, e-böcker med mera till alla landstingsanställda och privata utförare som arbetar på uppdrag av landstingen. Den kommunala hälso- och sjukvården saknar i praktiken oftast en motsvarande tillgång. Den likvärdiga tillgången handlar i förlängningen om patientsäkerhet och därför behöver särskilda insatser göras skyndsamt utifrån förslagen i redan genomförda utredningar.

Medieförsörjning

Alla biblioteksanvändare har rätt att få hjälp att få tag på de medier de behöver, för forskning, studier, informell bildning eller allmän läsning. Men alla böcker och medier kan inte finnas överallt, vilket gör att biblioteken behöver samverka. Det krävs en säkrad jämlik tillgång till såväl fysiska medier som förmedlade e-medier inom hela biblioteksväsendet. Stora kostnader går i dag till förvärv av e-medier, men de fysiska samlingarna är också mycket stora. Pliktbiblioteken har de största samlingarna medan specialbiblioteken äger unika samlingar.

En säkrad jämlik tillgång till information och medier kan antingen ske genom ett gemensamt åtagande för hela biblioteksväsendet eller genom fjärrlånersättning. För folkbiblioteken sker stödinsatserna i dag ofta i form av regionala samarbeten kring katalog- och transportordningar som medfört att man är mer självförsörjande inom den egna regionen. Det statliga stödet till främst folkbiblioteken sker i form av lånecentraler. För forskningsbiblioteken lämnas statligt stöd i form av kompensationsmedel.

Fjärrlånen behöver bli mer användarstyrda och effektueras snabbare med möjligheter till direkta hemleveranser. Det den moderna e-handeln klarar i dag borde biblioteksväsendet också kunna lösa. En logistiskt modern, effektiv och utvecklad depåverksamhet på nationell nivå behöver utredas och övervägas vidare av den nationella biblioteksmyndigheten. Pliktexemplar bör kunna levereras också till depån. En modern depå eller lånecentral skulle kunna underlätta för fjärrlån, och vara en större resurs för utbildningsbiblioteken än i dag.

En infrastrukturell utmaning är att skapa ett tydligt nationellt ansvar för den gemensamma medieförsörj-

ningen. Främst forsknings- och specialbiblioteken behöver ett samarbete kring fysiska samlingar. Här krävs ett gemensamt ramverk för gallring, en kartläggning av specialsamlingar utifrån de fokusområden som forskningsbiblioteken har samt en lösning för förvaring. Depåbibliotekets roll kan då vara en del i detta ramverk. De digitala bevarandeformaten kräver återkommande uppdatering. En nationell säkerhetsplan behöver upprättas och omfatta både de digitala och fysiska samlingarna.

Reformerad pliktlagstiftning

Den nuvarande pliktlagstiftningen behöver reformeras för att ge det stöd och de verktyg som behövs för att dokumentera samtiden för framtiden. En utredning bör tillsättas, i linje med det förslag som presenteras i KB-rapporten Plikten under lupp! från 2018, med uppdrag att utarbeta och föreslå en revidering av pliktlagstiftningen, som tar höjd för dagens och framtidens medielandskap. Utgångspunkt för en revidering måste vara att det som samlas in ska vara format- och medieoberoende samt att tillgängligheten till materialet förbättras.

Nya avgränsningar och metoder för insamling av e-material behöver formuleras. Utvecklingen inom publiceringsområdet har medfört att viktiga delar av medielandskapet inte längre täcks av pliktlagstiftningen. Dagens pliktbiblioteksystem tar inte vara på den digitala utvecklingens möjligheter. Detta är otidsenligt och resurskrävande. Det som förekommer på sociala medier behöver bevaras för att fånga hela samtidsdebatten.

Pliktleveranserna av tryckta exemplar till sju pliktmottagande bibliotek behöver revideras och den omfattande gallringen redan vid leverans måste minskas. Det finns stora rationaliserings- och besparingsvinster att göra med digitala leveranser. Dagstidningar, tidskrifter och övrigt tryck bör pliktlevereras också som elektroniska förlagor. Lagstiftaren bör uppdatera och sammanföra dagens två pliktlagar. Förordningen om behandling av personuppgifter i KB:s digitala kulturarvsprojekt är också i behov av en översyn. För att öka effektiviteten och undvika dubbelarbete bör även en översyn göras av Svenska Barnboksinstitutets och pliktbibliotekens insamlingar av den svenska barnlitteraturen.

Pliktinsamling och tillgängliggörande av audiovisuella medier bör också ingå i översynen av lagstiftningen. Dagens lagstiftning omfattar endast fysiska föremål och inte datafiler och måste därför moderniseras. En ny lag om pliktexemplar bör innehålla bestämmelser om bästa möjliga tekniska kvalitet på leveranserna. Pliktleveranser av de undertexter och metadata som redan finns kring programmen kan drastiskt öka användbarheten av och tillgängligheten till de sparade programmen. När modern teknik gör det möjligt att manipulera ljud och rörlig bild är oförfalskade ljud- och bildinspelningar ovärderliga som källmaterial. Pliktlagstiftningen bör även omfatta digitala spel och digitalt undervisningsmaterial.

Många inspelningar går snart förlorade om inget görs. Eftersom bärare och uppspelningsutrustning av sådant material har en begränsad livslängd, finns också ett begränsat tidsspann för själva överföringen av informationsinnehållet. Det krävs därför ett uttalat övergripande och samordnande ansvar för digitalisering av audiovisuellt material, där samarbetet mellan arkiv, museer och bibliotek generellt måste förbättras för att undvika dubbelarbete. KB och Svenska filminstitutet redovisar i rapporten Digitalisering av audiovisuella samlingar förslag på hur KB i samverkan med bland andra Riksarkivet bör få i uppdrag att konkretisera förutsättningarna för att samordna en sådan digitalisering inom ABM-sektorn. Dessa förslag bör genomföras.

Biblioteks- och informationsvetenskap

Grunden för bibliotekarieyrkets kompetens formuleras inom ramen för den akademiska disciplinen biblioteks- och informationsvetenskap. Detta gäller också internationellt. En strukturellt välutvecklad och innehållsligt relevant utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap är avgörande för bibliotekarieyrkets förutsättningar att uppfylla bibliotekslagen.

Därför krävs också fortbildning så att bibliotekarier kan uppdatera sin utbildning på ett systematiskt och progressivt sätt. En tydlig kompetenstrappa för yrkesverksamma bibliotekarier kan fylla på och synliggöra specialistkompetens. En hållbar och samlad struktur för bibliotekarieprofessionens kontinuerliga kompetensutveckling behöver därför skapas. Detta kan ske genom inrättandet av ett oberoende fortbildningsinstitut för bibliotekarier (Bofi) enligt modell från andra yrkesgrupper. Bibliotekarierna behöver också kunskaper från andra områden som it, kommunikation och pedagogik. Det finns en potential på arbetsmarknaden för fler disputerade i biblioteks och informationsvetenskap.

De biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna bedrivs på kandidat- och masternivå. Utbildning och forskning i ämnet sker för närvarande vid fem lärosäten för högre utbildning. En sjätte utbildning kommer inom kort att inrättas. Det råder brist på bibliotekarier. Kompetensförsörjningen till biblioteken

är därför en kritisk och brådskande fråga som måste få sin lösning. Det behövs en ökning av antalet studieplatser på olika utbildningsnivåer. Möjligheter för en ökad kulturell och språklig mångfald i studentgrupperna måste bli bättre.

De statliga riktade anslagen bör förändras i riktning från tillfälliga bidrag till mer generella och fasta anslag för biblioteksutveckling och forskning.

Det krävs stärkt finansiering av forskning inom biblioteks- och informationsvetenskapen med ett tydligt fokus på bibliotekens verksamheter, bibliotekariers kompetens och professionalitet. Forskarutbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap är viktig för att utveckla såväl utbildningarna som forskningen inom det professionella fältet. En nationell forskarskola för biblioteksforskning bör finansieras och etableras av samverkande lärosäten. Ett samverkansråd för utbildnings-, forsknings- och fortbildningsfrågor i bibliotekssektorn bör etableras för att stärka det ömsesidiga utbytet av erfarenheter mellan bibliotekarieutbildningen och bibliotekarieprofessionen. Förslagen utvecklas särskilt i rapporten Profession, Utbildning, Forskning.

Forskning och utveckling

Kortsiktig projektfinansiering kan initialt fungera som ett kreativt stöd till förändring och utveckling. Men för att bli hållbart krävs nya former för finansiering, implementering och drift av lyckade insatser och initiativ.

De statliga riktade anslagen bör förändras i riktning från tillfälliga bidrag till mer generella och fasta anslag för biblioteksutveckling och forskning. Den nationella biblioteksmyndigheten kan med sådana anslag initiera forsknings- och utveckling som långsiktigt kan permanentas. Ett forskningsprogram med fokus på bibliotekssektorn i förändring är angeläget. Syftet med bidragen ska vara en hållbar verksamhetsutveckling över tid – nationellt, regionalt och lokalt. Statsbidragen bör fördelas balanserat mellan infrastrukturella satsningar å ena sidan, och lokal verksamhetsutveckling å andra sidan. Exempel på infrastrukturella satsningar inom digitaliseringsområdet är gemensamma plattformar och digitalisering av innehåll samt forskning. Den lokala utvecklingen kan bestå av utbildningsinsatser för bibliotekspersonal och verksamhetsutveckling utifrån lokala behov.

Den lokala verksamhetsutvecklingen ska vara förankrad i en lokal kontext och i en lokal behovsanalys. För att stödja den lokala behovsanalysen och göra den likvärdig bör den nationella biblioteksmyndigheten utveckla ett nationellt behovsanalysstöd som ska användas vid bidragsansökningar. Biblioteksmyndigheten ska vara en aktiv samordnare för utveckling och långsiktig hållbarhet för de infrastrukturella satsningarna.

En levande nationell biblioteksstrategi, som kontinuerligt följs upp och leder till övergripande strategiska reformer av det svenska biblioteksväsendet kan bidra till en starkare demokrati med kunniga, bildade och engagerade invånare. Detta är en stor möjlighet för de svenska biblioteken att ta ett språng in i framtiden. ▶

Några slutsatser

Tillsätt skyndsamt en utredning för att reformera och modernisera den nuvarande pliktlagstiftningen.

Skapa en hållbar och samlad struktur för bibliotekarieprofessionens kontinuerliga kompetensutveckling genom inrättandet av ett oberoende fortbildningsinstitut för bibliotekarier.

En logistiskt modern, effektiv och utvecklad depåverksamhet på nationell nivå behöver övervägas.

Den nationella biblioteksmyndigheten behöver ett tydligare uppdrag att stödja hela biblioteksväsendet med infrastruktur, juridik, metadata, kompetens, utveckling, forskningsstöd och förmedling av bidrag.

Litteraturbankens verksamhet bör säkras genom statlig finansiering.

Det behövs en ökning av antalet studieplatser i biblioteks- och informationsvetenskap. Möjligheter för en ökad kulturell och språklig mångfald i studentgrupperna måste bli bättre.

Det krävs stärkt finansiering av forskning med tydligt fokus på bibliotekens verksamheter, bibliotekariers kompetens och professionalitet.

De statliga riktade anslagen bör förändras i riktning från tillfälliga bidrag till mer generella och fasta anslag för biblioteksutveckling och forskning.

Den nationella biblioteksmyndigheten bör ges ansvaret för en regelbundet återkommande uppföljning av den nationella biblioteksstrategin, med mätbara mål samt förslag på åtgärder och eventuella reformer.

NATIONELL BIBLIOTEKSSTRATEGI

Bilaga

SEX STRATEGISKA REFORMER FÖR STÄRKTA BIBLIOTEK

Regeringen har anslagit 250 miljoner kronor årligen 2018–2020 till stärkta bibliotek. Detta är ett reformarbete som bör fortsätta på samma nivå, men mer strategiskt. KB föreslår därför i en särskild skrivelse till regeringen ett reformprogram för stärkta bibliotek som innebär en permanent nivåhöjning av de statliga anslagen till biblioteksverksamhet med 250 miljoner kronor. Reformerna kan genomföras stegvis.

STÄRKTA SKOLBIBLIOTEK

Inrätta ett nationellt kunskapscenter för skolbiblioteksfrågor för att ge kompetensutveckling till alla personalgrupper som i sitt yrke har kontakt med skolbiblioteksområdet. Stärk medieförsörjningen och tillgång till e-medier för skolbiblioteken genom de gemensamma nationella digitala bibliotekstjänsterna.
Summa 50 mkr

STÄRKTA BIBLIOTEK FÖR NATIONELLA MINORITETER OCH URFOLK

Urfolket samernas och de nationella minoriteternas bibliotek tilldelas uppdrag och resurser som resursbibliotek för sina språkområden. Detta inkluderar stöd till medieförsörjning och distribution av medier på de nationella minoritetsspråken.
Summa 40 mkr

STÄRKT MÅNGSPRÅKIG BIBLIOTEKSVERKSAMHET

Samordna den nationella medieförsörjningen för personer med annat modersmål än svenska. Förstärkningen gäller både ökad medieförsörjning och kompetensutveckling för att underlätta bibliotekens uppdrag att tillgodose prioriterade gruppers behov.
Summa 20 mkr

STÄRKTA NATIONELLA DIGITALA BIBLIOTEKSTJÄNSTER

Den nationella biblioteksmyndigheten får i uppdrag att ta fram en ny digital bibliotekssplattform för olika målgrupper, sköta driften och försörja tjänsten med innehåll genom upphandling och avtalslicenser. Uppdraget inkluderar massiv digitalisering av tryckt material och andra medier enligt en flerårsplan samt utveckling av digitala bibliotekstjänster, sökfunktioner och metadata för forskning och allmänhet. Redan utvecklade digitala bibliotekstjänster för barn och Litteraturbanken bör få en permanent statlig finansiering.
Summa 90 mkr

STÄRKT NATIONELL BIBLIOTEKSMYNDIGHET

Nationalbiblioteket KB får, utöver uppdraget att bygga nationella digitala tjänster, ett tydligare uppdrag att stödja hela biblioteksväsendet med infrastruktur, juridik, metadata, kompetens, utveckling, forskningsstöd, anslagsförmedling, med mera. KB bör återkommande och regelbundet följa upp strategin, förslagen och reformerna.
Summa 25 mkr

STÄRKT NATIONELL STRUKTUR FÖR KOMPETENSUTVECKLING INOM BIBLIOTEKSVÄSENDET

Inrätta ett Bibliotekens oberoende fortbildningsinstitut (Bofi) enligt modell från andra yrkesgrupper. Syftet är att systematiskt vidareutbilda bibliotek- och informationsvetare inom alla samhällssektorer och bibliotekstyper. Huvudmannaskapet bör ligga på en högskola med utbildning inom bibliotek- och informationsvetenskap, och arbetet ska utföras i nära samverkan med KB och de regionala biblioteksverksamheterna. Projektet Digitalt först med användaren i fokus får sin fortsättning i denna nya struktur.
Summa 25 mkr

REFERENSER

Samtliga publicerade rapporter i kronologisk ordning inom ramen för strategins arbete, Kungliga biblioteket dnr 6.7-2015-1181:

Lägesrapport nationell biblioteksstrategi. Maj 2016.

Skolbibliotek – hur ser det ut? Maj 2016.

Bibliotek i centrum eller i periferin? Hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag. November 2016.

Skolbibliotekets roll för elevers lärande. En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010–2015. Cecilia Gärdén. April 2017.

Den femte statsmakten. Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering. September 2017.

Den femte statsmakten. Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering. Bilaga. September 2017.

Migration och språklig mångfald. Bibliotekens roll i det flerspråkiga samhället. Oktober 2017.

Biblioteken och de nationella minoritetsspråken. En lägesbeskrivning. Mars 2018

Profession, Utbildning, Forskning. Biblioteks- och informationsvetenskap för en stärkt bibliotekarieprofession. April 2018.

Behöver biblioteken barnen – eller är det barnen som behöver bibliotek? Helena Danielsson och Agneta Sommansson. April 2018.

Kliv fram! Bibliotek, segregation och integration. Bjarne Stenquist. April 2018.

Från ord till handling – på väg mot en nationell biblioteksstrategi. Utkast. Maj 2018.

Biblioteket i skyn – en nationell digital bibliotekstjänst. Jesper Klein och Ewa Thorslund. Februari 2019.

Värdet av skolbiblioteket – en verksamhet för hållbar utbildning och bildning. Pamela Schultz Nybacka. Februari 2019.

Demokratins skattkammare. Förslag till en nationell biblioteksstrategi. Februari 2019.

MILJÖMÄRKT 341827,1 TRYCKERI

CC BY

Demokratins skattkammare.
Förslag till en nationell biblioteksstrategi.

Författare: Erik Fichtelius, Christina Persson, Eva Enarson
Förfrågningar: Kungliga biblioteket, kb.se
Produktion och illustrationer: Shutrick illustration
ISBN: 978-91-7000-375-2
Diarienummer: 6.7-2015-1181
Tryck: LTAB, Linköping, februari 2019

Materialet är fritt att använda.
Vid citering använd källa.

Demokratins skattkammare

Förslag till en nationell biblioteksstrategi

Detta strategiförslag syftar till att stärka och utveckla hela det svenska biblioteksväsendet. Kunskap och litteratur är viktigt för demokratin och den enskilda människans möjligheter till att fritt verka i samhället. Strategins utgångspunkt är bibliotekslagen med portalparagrafen bibliotek för alla. Det är en vision om att biblioteken ska finnas till för alla utifrån vars och ens behov och förutsättningar. Målet är ett demokratiskt samhälle stärkt av litteratur, kunskap och bildning. Bibliotekens verksamhet och innehåll är folkets skatter.

Utifrån lagens vision och strategins mål definieras sex arbetsområden eller medel för att nå fram. Det handlar om biblioteken som samhällets öppna rum, läsning, lärande, forskning, nya digitala bibliotekstjänster och en gemensam infrastruktur.

Strategin kompletteras med förslag om inledningsvis sex konkreta reformer för att stärka det svenska biblioteksväsendet. Ett reformpaket för skolbibliotek, de nationella minoriteterna och urfolket samerna, mångspråkig biblioteksverksamhet, kompetensutveckling, digitalisering av kultur- och kunskapsarv på gemensamma plattformar och den nationella biblioteksmyndighetens uppgifter.

Vision:
BIBLIOTEK FÖR ALLA

Mål:
DEMOKRATI Ett demokratiskt samhälle där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor.

Medel:

SAMHÄLLETS ÖPPNA RUM Använd biblioteken som samhällets öppna rum för bildning, upplevelser och samtal.

LÄSNING Inspirera till läsupplevelser, öka allas läs- och språkförståelse och stärk litteraturens ställning.

LÄRANDE Utveckla invånarnas möjligheter till livslångt lärande och fri åsiktsbildning genom en sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek.

FORSKNING Stärk biblioteken som en del av forskningens infrastruktur och möjliggör öppen tillgång till vetenskapliga resultat från all offentligt finansierad forskning.

NATIONELLA DIGITALA BIBLIOTEKSTJÄNSTER Tillgängliggör så mycket information och litteratur som möjligt fritt och digitalt för alla.

GEMENSAM INFRASTRUKTUR Stöd och stimulera de publika biblioteken med effektiva och samverkande nationella och regionala biblioteks-funktioner och välutbildade bibliotekarier.

KUNGLIGA BIBLIOTEKET | NATIONELL BIBLIOTEKSSTRATEGI
ISBN: 978-91-7000-375-2

Regeringskansliet

Remiss

2019-06-24
Ku2019/00550/KO

Kulturdepartementet

Rapporten Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi

Remissinstanser

1 Axiell

2 Barnombudsmannen

3 Bollnäs kommun

4 Borlänge kommun

5 Botkyrka kommun

6 DIK

7 Dorotea kommun

8 Dyslexiförbundet

9 È Romani Glinda

10 Fagersta kommun

11 Filipstads kommun

12 Finlandsinstitutet

13 Folkbildningsrådet

Telefonväxel: 08-405 10 00

Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 16
E-post: ku.registrator@regeringskansliet.se

14 Friskolornas riksförbund

15 Funktionsrätt Sverige

16 Föreningen för regional biblioteksverksamhet

17 Gotlands kommun

18 Gävleborgs läns landsting

19 Hallands läns landsting

20 Haninge kommun

21 Helsingborgs kommun

22 Hylte kommun

23 Härjedalens kommun

24 Härnösands kommun

25 Högskolan i Borås

26 Idéburna skolors riksförbund

27 Internetstiftelsen

28 Judiska Centralrådet

29 Judiska församlingen i Stockholm

30 Jämtlands läns landsting

31 Kalmar kommun

32 Karolinska institutet

33 Katrineholms kommun

34 Kiruna kommun

35 Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)

36 Kronobergs läns landsting

37 Kungl. vitterhetsakademien

38 Landstinget i Uppsala län

39 Lika Unika

40 Linnéuniversitetet

41 Litteraturbanken

42 Ljusnarsbergs kommun

43 Lunds universitet

44 Länsstyrelsen i Stockholm

45 Lärarförbundet

46 Lärarnas riksförbund

47 Läsrörelsen

48 Malmö kommun

49 Mjölby kommun

50 Met Nuoret

51 Myndigheten för delaktighet

52 Myndigheten för digital förvaltning

53 Myndigheten för kulturanalys

54 Myndigheten för tillgängliga medier

55 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor

56 Myndigheten för yrkeshögskola

57 Nacka kommun

58 Nationell satsning på medie- och informationskunnighet och det demokratiska samtalet (Ku 2018:04)

59 Nordkalottens kultur- och forskningscentrum

60 Norrbottens läns landsting

61 Norrköpings kommun

62 Post- och telestyrelsen (PTS)

63 Riksantikvarieämbetet

64 Riksarkivet

65 Riksbankens jubileumsfond

66 Riksförbundet Romer i Europa

67 Riksrevisionen

68 Romska kulturcentret i Malmö

69 Sameskolstyrelsen

70 Sametinget

71 Sáminuorra

72 Skolforskningsmyndigheten

73 Skåne läns landsting

74 Specialpedagogiska skolmyndigheten

75 Statens institutionsstyrelse

76 Statens kulturråd

77 Statens medieråd

78 Statens musikverk

79 Statens skolinspektion

80 Statens skolverk

81 Statskontoret

82 Stiftelsen Svenska filminstitutet

83 Stockholms kommun

84 Stockholms läns landsting

85 Stockholms universitet

86 Svensk biblioteksförening

87 Svenska akademien

88 Svenska barnboksinstitutet

89 Svenska förläggarföreningen

90 Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset

91 Sverigefinländarnas delegation

92 Sverigefinska Riksförbundet

93 Sveriges Elevkårer

94 Sveriges elevråd (SVEA)

95 Sveriges författarfond

96 Sveriges författarförbund

97 Sveriges Jiddischförbund

98 Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

99 Sveriges lantbruksuniversitet

100 Sveriges Skolledarförbund

101 Sveriges universitet- och högskoleförbund

102 Sveriges Utbildningsradio

103 Synskadades riksförbund

104 Säffle kommun

105 Sävsjö kommun

106 Södertälje kommun

107 Södertörns högskola

108 Sölvesborgs kommun

109 Trelleborgs kommun

110 Trollhättans kommun

111 Ulricehamns kommun

112 Umeå kommun

113 Umeå universitet

114 Unescorådet

115 Upplands Väsby kommun

116 Uppsala universitet

117 Vetenskapsrådet

118 Vinnova

119 Vuxenutbildning i samverkan

120 Västerås kommun

121 Västra Götalands läns landsting

122 Växjö kommun

123 Älvdalens kommun

124 Älvsbyns kommun

125 Örebro kommun

126 Östergötlands läns landsting

Regeringen gav i juni 2015 Kungl. biblioteket i uppdrag att i samverkan med andra berörda aktörer lämna förslag till en nationell biblioteksstrategi. En slutredovisning med förslag till nationell biblioteksstrategi (Demokratins skattkammare) överlämnades till kultur- och demokratiminister Amanda Lind den 7 mars 2019. Regeringen vill nu ha synpunkter på Kungl. bibliotekets rapport. Rapporten finns för nedladdning på Kungl. bibliotekets hemsida: https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/biblioteksutveckling/nationell-biblioteksstrategi.html

Remissvaren ska ha kommit in till Kulturdepartementet **senast den 15 oktober 2019**. Svaren bör lämnas i bearbetningsbar form (t.ex. Wordformat) per e-post till ku.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ku2019/00550/KO och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet. Remissinstansens namn ska även anges i dokumentnamnet. Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss – hur och varför (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02). Den kan laddas ner från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Helena Swenzén
Expeditions- och rättschef

Från:	Marlene Quiñones
Till:	info@bibliotekscentrum.se; info@barnombudsmannen.se; bollnas@bollnas.se; kommun@borlange.se; medborgarcenter@botkyrka.se; info@dik.se; info@dorotea.se; forbundet@dyslexi.org; info@romaniglinda.se; info@fagersta.se; kommun@filipstad.se; info@finlandsinstitutet.se; info@folkbildningsradet.se; info@friskola.se; info@funktionsratt.se; kristina.hedberg@regionblekinge.se; regiongotland@gotland.se; rg@regiongavleborg.se; REGION HALLAND officiell e-post; haningekommun@haninge.se; helsingborg@helsingborg.se; kommunen@hylte.se; kommun@herjedalen.se; kommun@harnosand.se; registrator@hb.se; info@ideburenskola.se; info@internetstiftelsen.se; info@jfst.se; info@jfst.se.; region@regionjh.se; kommun@kalmar.se; registrator@ki.se; kommunen@katrineholm.se; kommun@kiruna.se; klys@klys.se; region@kronoberg.se; kansli@vitterhetsakademien.se
Ärende:	Remiss Rapporten Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi
Datum:	den 25 juni 2019 15:53:38
Bilagor:	Demokratins skattkammare.pdf Remiss förslag till nationell biblioteksstrategi.pdf

---

Hej!

Översänder remiss Rapporten Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi, samt bifogad rapport.

Remissvaren ska ha kommit in till Kulturdepartementet **senast den 15 oktober 2019.**

Svaren bör lämnas i bearbetningsbar form (t.ex. Wordformat) per e post till ku.remissvar@regeringskansliet.se.
Ange diarienummer Ku2019/00550/KO och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet. Remissinstansens namn ska även anges i dokumentnamnet. Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

Med vänlig hälsning
Kulturdepartementet